

Kissan käyttäytymiseen liittyvät ongelmat ja niiden hoitokeinot

Pinja Räsänen

Eläinlääketieteen lisensiaatin tutkielma

Kliinisen hevos- ja pieneläinlääketieteen osasto

Farmakologian ja toksikologian oppiaine

Eläinlääketieteellinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

2019

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Eläinlääketieteellinen tiedekunta		Osasto - Avdelning - Department Kliinisen hevos- ja pieneläinlääketieteen osasto	
Tekijä - Författare - Author Pinja Räsänen			
Työn nimi - Arbetets titel - Title Kissan käyttäytymiseen liittyvät ongelmat ja niiden hoitokeinot			
Oppiaine - Läroämne - Subject Farmakologian ja toksikologian oppiaine			
Työn laji - Arbetets art - Level Lisensiaatin tutkielma		Aika - Datum - Month and year Toukokuu 2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 56 + lähdeluettelo
Tiivistelmä - Referat - Abstract			
<p>Ongelmakäyttäytyminen on eläimen käyttäytymistä, joka on haitallista eläimen omistajalle tai eläimelle itselleen. Ongelmakäyttäytyminen voidaan jakaa eläimelle normaaliin ja epänormaaliin käyttäytymiseen. Suurin osa kissojen ongelmalliseksi koetusta käyttäytymisestä on kissalle täysin luonnollista ja normaalia, mutta sen toteuttamistapa tai -ympäristö on omistajan mielestä sopimaton. Esimerkiksi kohteiden raapiminen on kissalle luontainen tapa, mutta monet omistajat pitävät sitä ongelmallisena. Kissat ovatkin usein hyvin väärinymmärrettyjä, kun ne toteuttavat luonnollisia tapojaan sisätiloissa. Kissan lajityypillisen käyttäytymisen ymmärtäminen auttaa ongelmakäyttäytymisen ehkäisemisessä ja hoidossa.</p> <p>Kissojen käyttäytymisongelmat ovat hyvin yleisiä ja niihin osataan harvoin puuttua. Kissan kouluttamisen sekä käyttäytymiseen liittyvien ongelmien ratkaisemisen ajatellaan olevan niin vaikeaa, etteivät omistajat usein koe sitä käytännössä mahdollisena. Käytösongelmien ratkaisemiseksi löytyy kuitenkin paljon erilaisia neuvoja, vaikka tieteellinen tutkimus niiden taustalla on monin paikoin vähäistä.</p> <p>Tässä kirjallisuuskatsauksessa käydään läpi kissojen yleisimpiä käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, avataan niihin johtavia syitä ja annetaan ongelmiin hoitokeinoja. Kissojen yleisimmät käyttäytymisongelmat ovat aggressio ja tarpeiden tekeminen vääriin paikkoihin. Muita kissan käyttäytymiseen liittyviä ongelmia ovat muun muassa merkkailu, liiallinen ääntely ja pakko-oireinen käyttäytyminen. Ongelmakäyttäytymistä esiintyy enemmän puhdasrotuisilla kissoilla kuin kotikissoilla sekä kastroimattomilla ja sterilioimattomilla kissoilla enemmän kuin leikatuilla kissoilla. Lisäksi ongelmakäyttäytyminen on yleisempää sisäkissoilla kuin vapaasti ulkoilevilla kissoilla. Sisäkissojen on havaittu olevan turhautuneempia ja nukkuvan enemmän kuin ulkoilevien kissojen. Liiallinen nukkuminen voi joissakin tapauksissa viitata masennukseen.</p> <p>On erittäin tärkeää selvittää, mitä kissan ongelmakäyttäytymisen taustalla on. Näin voidaan hoitaa syy käyttäytymisongelman taustalla ja päästäään puuttumaan mahdollisesti vakaviinkin sairauksiin. Ongelmakäyttäytyminen voi lisäksi johtaa stressiin perheen sisällä, kissan sopimattomaan rankaisemiseen, kissan ja omistajan välisen suhteen heikkenemiseen, kissasta luopumiseen tai jopa kissan lopettamiseen.</p> <p>Stressi on yksi suurimmista syistä kissan ongelmakäyttäytymisen taustalla. Kontrollimahdollisuuksien puute, ympäristön ennakoimattomuus ja kissan ja omistajan välinen huono suhde ovat yleisiä syitä kissan stressiin. Lisäksi virikkeetön ympäristö voi aiheuttaa kissalle stressiä. Kissan stressin hoidossa ensiarvoisen tärkeää on stressitekijän poistaminen. Riittämätön henkinen stimulaatio ja liikunnan puute ovat myös usein kissan käyttäytymiseen liittyvien ongelmien taustalla. Tämän vuoksi kissan elinympäristön muokkaaminen kissalle sopivaksi muun muassa virikkeellistämällä auttaa moniin käytösongelmiin. Useita kissan käyttäytymisongelmia voidaan hoitaa opettamalla kissa toimimaan tietyllä tavalla tai siedättämällä sitä pikkuhiljaa pelottaviin tilanteisiin.</p>			
Avainsanat - Nyckelord - Keywords kissa, käyttäytyminen, hyvinvointi, stressi, pelko			
Säilytyspaikka - Förvaringställe - Where deposited HELDA – Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto			
Työn johtaja (tiedekunnan professori tai dosentti) ja ohjaaja(t) - Instruktor och ledare - Director and Supervisor(s) Johtaja: professori, ELT Outi Vainio Ohjaaja: ELL Salla Savolainen			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MITÄ ON ONGELMAKÄYTTÄYTYMINEN?	3
3	KISSOJEN ONGELMAKÄYTTÄYTYMISEN ESIINTYMINEN	4
4	KISSAN YMMÄRTÄMINEN	6
4.1	Lajityypillinen käyttäytyminen	6
4.2	Kissan tunteet	6
5	SOSIAALISTAMINEN JA VIEROITTAMINEN	8
6	STRESSI	10
6.1	Stressin syyt	10
6.2	Stressin seuraukset	11
6.3	Stressin hoitokeinot	11
7	KISSAN ELINYMPÄRISTÖ	13
7.1	Ympäristön virikkeellistäminen	14
7.2	Kissa ja ulkoilu	15
8	KOHITEIDEN RAAPIMINEN	17
8.1	Miksi kissa raapii?	17
8.2	Sallitun raapimiskohteen tarjoaminen	18
8.3	Materiaalin valinta	18
8.4	Raapimisen ehkäiseminen	18
8.5	Kissan opettaminen kynsimään haluttua kohdetta	19
8.6	Kynsien poisto	20
9	LIALLINEN ÄÄNTELY	22
9.1	Kissan naukumistavat	22
9.2	Liiallisen ääntelyn vähentäminen	22
10	RUOKAILUUN LIITTYVÄT ONGELMAT	23
10.1	Kissan luonnolliset ruokailutottumukset	23
10.2	Nirsoilu	23
11	VIRTSAAMISEEN JA ULOSTAMISEEN LIITTYVÄT ONGELMAT	25
11.1	Merkkailu	26
11.1.1	Merkkailun tunnistaminen	26
11.1.2	Merkkailun syyt	26
11.1.3	Keinot merkkailun vähentämiseksi	27
11.2	Vääriin paikkoihin tarpeiden tekeminen	28
11.2.1	Vääriin paikkoihin tarpeiden tekemisen syyt	28
11.2.2	Vääriin paikkoihin tarpeiden tekemisen hoitokeinot	29
11.3	Idiopaattinen kystiitti	31
11.3.1	Idiopaattisen kystiitin syyt	31
11.3.2	Idiopaattisen kystiitin hoitokeinot	32
12	AGGRESSIO	33
12.1	Ihmisiin kohdistuva aggressio	33
12.1.1	Pelkoaggressio	34
12.1.2	Sopimaton tai väärin kohdistettu leikki	34
12.1.3	Silityksen tai käsittelyn indusoima aggressio	35

12.1.4	Epäsuora aggressio	36
12.1.5	Ihmiin kohdistuvan aggression hoitokeinot	37
12.2	Kissojen välinen aggressio	38
12.2.1	Kissojen domestikaation haasteet	38
12.2.2	Kissojen hierarkiarakenne	39
12.2.3	Kissojen välisen aggression yleisyys ja syyt	39
12.2.4	Kissojen välisen aggression ehkäiseminen	40
12.2.5	Resurssien tarjoaminen	42
12.2.6	Tappelun keskeyttäminen	42
12.2.7	Feromonit ja lääkeaineet	43
13	ARKUUS JA PELKO	44
13.1	Pelon taustaa	44
13.2	Pelon hoitokeinot	44
13.2.1	Kissan totuttaminen vieraisiin ihmisiin	45
13.2.2	Matkustuspelko	45
14	PAKKO-OIREINEN KÄYTTÄYTYMINEN	47
14.1	Pakko-oireisen käyttäytymisen syyt	47
14.1.1	Psykogeeninen alopesia	47
14.1.2	Pica	48
14.1.3	Tuntoyliherkkyys	49
14.2	Pakko-oireisen käyttäytymisen diagnosointi ja hoitokeinot	49
15	MASENNUS	51
15.1	Masennuksen oireet ja syyt	51
15.2	Masennuksen hoitokeinot	51
16	POHDINTA	52
17	LÄHTEET	57

1 JOHDANTO

Kissa on lukumäärältään Suomen suosituin lemmikki. Kissoja löytyy Suomesta noin 1,3 miljoonaa (STT 2016), mikä on kaksinkertainen määrä koiriin verrattuna (Tilastokeskus 2018). Suomen kissoista suurin osa (3/4) on kotikissoja, ja loput ovat rotukissoja (STT 2016).

Tapa, miten kissoja pidetään, on muuttunut dramaattisesti parin vuosisadan aikana, kun kissat ovat kaupunkiolosuhteissa siirtyneet elämään sisätiloissa (Sandøe 2017). Kissan luonnetta ei ole historiallisesti yritetty muokata yhteistyökykyiseksi ihmisen kanssa toisin kuin on tehty koirille ja hevosille. Useiden sukupolvien ajan kotikissoina eläneet kissat eivät siten eroa kovinkaan paljon villien kissapopulaatioiden kissoista (Overall 2013). Kotikissan DNA:ssa muutoksia havaitaan vain noin kymmenessä geenissä villikissan verrattuna (Montague ym. 2014). Tämän vuoksi kissat ovat usein väärinymmärrettyjä niiden toteuttaessa luonnollisia tapojaan sisätiloissa (Overall 2013). Kissan käyttäytymistä tulisikin arvioida vertaamalla sitä villien esi-isien ja luonnonvaraisissa populaatioissa elävien kissojen käytökseen mieluummin kuin vain tarkkailemalla kissan käytöksen sopivuutta kotiympäristöön (Montague ym. 2014).

Kissoja pidetään usein helpompina lemmikkeinä kuin koiria, minkä johdosta niiden tarpeisiin ei välttämättä panosteta niin paljon (Bradshaw 2018). Jos kissan omistaja ei osaa huomioida kissansa luonnollisia tarpeita, on sillä suuri vaikutus kissan hyvinvointiin (Sandøe 2017). Lisäksi se johtaa usein ongelmiin kissan käyttäytymisessä. Ongelmakäyttäytyminen on yleistä niin ulkomailla kuin Suomessakin. Vapalahden ym. (2016) kyselytutkimuksen mukaan 9 prosenttia suomalaisista kissanomistajista koki, että heidän kissallaan on käyttäytymisongelma. Bainin ja Stelowin (2014) mukaan kissojen käyttäytymisongelmien yleisyys johtuu todennäköisesti kissojen lisääntyneestä stressistä, riittämättömästä virikkeiden määrästä ja liikunnan puutteesta.

Kissanomistajat suvaitsevat kuitenkin kissaltaan yleensä paljon enemmän sosiaalisen elämänsä häirintää ja kotinsa hygieniatason laskemista kuin koiranomistajat koiraltaan (Neville 1991). Kissan kouluttamisen sekä käyttäytymiseen liittyvien ongelmien ratkaisemisen ajatellaan olevan niin vaikeaa, etteivät omistajat usein koe sitä käytännössä mahdollisena (Notari ja

Gallicchio 2008). Kissan ongelmakäyttäytyminen voi kuitenkin olla ongelmallista niin kissalle itselleen kuin sen omistajallekin, minkä vuoksi siihen tulisi puuttua.

Ongelmakäyttäytymistä esiintyy enemmän uros- kuin naaraskissoilla (Neville 1991). Tyypillisin ongelmatapaus on yhdestä kahteen vuotta vanha uroskissa, joka asuu toisen kissan kanssa ja merkkäilee virtsalla tai tekee ulosteensa sisälle väärään paikkaan (Neville 1991). Ongelmakäyttäytymisen ehkäisemissä oleellinen asia on auttaa omistajaa ymmärtämään, mikä on motiivi kissan käyttäytymisen taustalla. Kissan historia mielessä pitäen on sen käyttäytymistä paljon helpompi lähteä muokkaamaan (Seksel 2009).

Tässä tutkielmassa käydään läpi kissojen yleisimpiä käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, avataan niihin johtavia syitä ja annetaan ongelmiin hoitokeinoja. Kissojen ongelmakäyttäytymisen hoidosta on kirjoitettu paljon erilaisia oppaita, mutta tieteellinen tutkimus on monin paikoin vielä varsin vähäistä. Erityisesti kissan masennuksesta on tehty kovin vähän tutkimusta. Tutkielman tarkoituksena on toimia selkeänä tieteelliseen tutkimukseen perustuvana kissojen ongelmakäyttäytymistä kokoavana katsauksena, joka toimii apuna eläinten omistajille ja eläinlääkäreille kissojen käyttäytymiseen liittyvien ongelmien ratkaisemisessa. Ongelmakäyttäytymisen lääkinnällinen hoito on tutkielman laajuuden vuoksi rajattu sen ulkopuolelle.

2 MITÄ ON ONGELMAKÄYTTÄYTYMINEN?

Ongelmakäyttäytyminen on eläimen käyttäytymistä, joka on haitallista eläimen omistajalle tai eläimelle itselleen (Seksel 2009). Ongelmakäyttäytyminen voidaan jakaa eläimelle normaaliin ja epänormaaliin käyttäytymiseen (Borchelt ja Voith 1982).

Käyttäytyminen, joka ei ole omistajan mielestä hyväksyttävää, ei välttämättä ole kissalle epänormaalia. Itse asiassa suurin osa kissojen ongelmalliseksi koetusta käyttäytymisestä on kissalle täysin luonnollista ja normaalia, mutta sen toteuttamistapa tai -ympäristö on omistajan mielestä sopimaton (Casey ja Bradshaw 2008). Käyttäytyminen voi olla vaistonvaraista tai opittua. Kissa voi myös oppia toteuttamaan luonnollisia tarpeitaan tietyllä tavalla, esimerkiksi käymään tarpeillaan tietynlaisen materiaalin päällä (Borchelt ja Voith 1982). Virtsalla merkkailu, tarpeiden tekeminen eri paikkoihin, huonekalujen kynsiminen ja aggression osoittaminen ovat kaikki normaaleja kissan käyttäytymisvasteita ympäristön muutoksiin, mutta omistaja pitää näitä usein ongelmallisina (Casey ja Bradshaw 2008).

Eläimelle epänormaali käyttäytyminen on seurausta patofysiologisesta prosessista, joka saa yleensä alkunsa jostakin sairaudesta, traumasta tai stressistä (Borchelt ja Voith 1982, Notari 2009). Näitä ovat esimerkiksi aggressio hepaattisen enkefalopatian seurauksena, vetäytyminen masennuksen seurauksena sekä pakonomainen käyttäytyminen (Casey ja Bradshaw 2008, Notari 2009). Aina tämä yksinkertainen jako ei kuitenkaan ole selkeä. Myös opittu käyttäytymismalli voi kehittyä jonkin stressitekijän (Amat ym. 2016) tai traumaattisen kokemuksen seurauksena (Borchelt ja Voith 1982) luoden harmaan alueen normaalin ja epänormaalin käyttäytymisen välille (Casey ja Bradshaw 2008).

Ongelmakäyttäytyminen voidaan luokitella sen syyn, kohteen tai käyttäytymisen kuvailun perusteella (Borchelt ja Voith 1982). Yleisin lähestymistapa kissojen ongelmakäyttäytymisen määrittämiselle on kuvailla mitä kissa tekee. Kissalla voi esimerkiksi esiintyä liiallista ääntelyä, lajitovereiden välistä aggressiota tai tarpeiden tekemistä väärin paikkoihin. Tässä määritelmässä puutteena kuitenkin on se, että se kuvaa vain käyttäytymistä, eikä kerro mitään ongelmakäyttäytymisen syystä. Ongelmakäyttäytymisen taustalla voi kuitenkin olla useita erilaisia syitä (Casey ja Bradshaw 2008). Tämän vuoksi ongelmakäyttäytymisen hoidossa tulisi aina selvittää myös käyttäytymisen syy ja kohde (Borchelt ja Voith 1982). Näitä pyritään tuomaan esiin tässä tutkielmassa.

3 KISSOJEN ONGELMAKÄYTTÄYTYMISEN ESIINTYMINEN

Kissojen ongelmakäyttäytyminen on varsin yleistä. Esimerkiksi Wrightin ja Amossin (2004) tekemässä Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa puolella löytöeläinkodeista hankituista kissanpennuista esiintyi ongelmakäyttäytymistä ensimmäisen kuukauden aikana uudessa kodissa ollessaan. Shoren (2005) tutkimuksessa kävi ilmi, että käyttäytymisongelmat olivat syynä yli kolmasosassa hylättyjen kissojen epäonnistuneista uudelleen kotiuttamisyrityksistä.

Kissojen ongelmakäyttäytymisellä, sisältäen kissojen normaalin omistajaa häiritsevän käyttäytymisen, on sekä omistajan että kissan elämänlaatua heikentäviä vaikutuksia (Overall ym. 2004, Notari ja Gallicchio 2008). Kissojen ongelmakäyttäytyminen voi johtaa stressiin perheen sisällä, kissan sopimattomaan rankaisemiseen, kissan ja omistajan välisen suhteen heikkenemiseen, kissasta luopumiseen tai jopa kissan lopettamiseen (Overall ym. 2004). On näyttöä siitä, että lemmikin käyttäytyminen vaikuttaa omistajan kiintymykseen (Serpell 1996). Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan käyttäytymisongelmat olivat suurin syy lemmikkien lopettamiseen (New ym. 2000). Ratkaisemattomien käyttäytymisongelmien vuoksi eläinlääkärit menettävät Yhdysvalloissa vuosittain noin 15 prosenttia asiakaskannastaan (Patronek ja Dodman 1999).

Espanjalaisessa tutkimuksessa käyttäytymisklinikalle tuotujen kissojen yleisimmät ongelmat olivat aggressio (47 %) ja väriin paikkoihin tarpeiden tekeminen (39 %) (Amat ym. 2009). Nämä samat ongelmat nousevat esille myös Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa, jossa selvitettiin käytösongelmia kissoista luopumisen syynä (Salman ym. 2000). Yleisimmät syyt olivat tarpeiden tekeminen väärään paikkaan (43,2 %), ongelmat uuden ja vanhan lemmikin välillä (18,9 %), aggressio ihmisiä ja muita kissoja kohtaan (14,6 %), huoneiston tuhoaminen (12,4 %) ja aggressiivisuus muita eläimiä kohtaan (12,4 %) (Salman ym. 2000).

Sandøen ym. (2017) tutkimuksen mukaan ongelmakäyttäytymistä esiintyi enemmän puhdasrotuisilla kissoilla kuin kotikissoilla, ja enemmän kastroimattomilla ja steriloiduilla kissoilla kuin leikatuilla kissoilla. Lisäksi ongelmakäyttäytyminen oli yleisempää sisäkissoilla kuin vapaasti ulkoilevilla kissoilla, kuten myös Amat ym. (2009) totesivat tutkimuksessaan.

Omistajan tulisi aina ottaa yhteyttä eläinlääkəriin, jos hän huomaa kissansa käytöksessä jotakin normaalista poikkeavaa. Lisäksi olisi hyvä, että jokaisella eläinlääkärikäynnillä käytäisiin läpi myös kissan käyttäytymistä, jotta ongelmiin päästäisiin puuttumaan ajoissa (Overall ym. 2004). Notarin ja Gallicchion (2008) tekemän tutkimuksen mukaan monet kissanomistajat eivät tiedäneet, että eläinlääkəri voi auttaa kissan ongelmakäyttäytymisen hoidossa. On erittäin tärkeää selvittää kissan ongelmakäyttäytymisen taustalla olevat syyt. Kissalla, joka virtsaa väärin paikkoihin, voi esimerkiksi olla antibioottihoitoa vaativa virtsatietulehdus tai kivulias nivelrikko, joka vaikeuttaa kissan pääsyä hiekkalaatikolle. Kissa, joka on laihtunut ja vetäytyväinen, voi olla vakavasti sairas, stressaantunut tai masentunut ympäristönsä muutoksesta. Kissan vakava stressi voi pahimmassa tapauksessa johtaa systeemiseen sairauteen (Overall ym. 2004).

4 KISSAN YMMÄRTÄMINEN

4.1 Lajityypillinen käyttäytyminen

Kissan lajityypillisen käyttäytymisen ymmärtäminen auttaa ongelmakäyttäytymisen ehkäisemissä ja hoidossa. Kun omistaja on tietoinen kissansa sosiaalisista ja fyysisistä tarpeista, on hänen paljon helpompaa tarjota kissalle sopivia virikkeitä, jotka vähentävät epätoivotun käyttäytymisen, kuten huonekalujen kynsimisen esiintymistä (Overall ym. 2004).

Amatin ym. (2009) tutkimuksen mukaan käyttäytymisongelmia esiintyi enemmän lemmikkikaupoista ostetuilla kissoilla, mikä voi mahdollisesti viitata omistajan äkilliseen ostopäätökseen ja tietämättömyyteen kissan lajityypillisistä tarpeista. Toisaalta tämä voi viitata myös kissanpentujen puutteelliseen sosiaalistamiseen. Kissan lajityypillistä käyttäytymistä käsitellään tarkemmin seuraavien kappaleiden yhteydessä.

Bradshawin (2018) mukaan suurin osa käyttäytymisongelmista vaikuttaa johtuvan siitä, että kissa ei pysty saavuttamaan emotionaalista tasapainoa. Tämä voi johtua kissan kokemasta todellisesta tai kuvitellusta uhasta. Myös turhautuminen voi Bradshawin (2008) mukaan johtaa kissan käytösongelmiin, jos kissaa on estetty toteuttamasta luonnollisia käyttäytymistarpeitaan. Muutokset käyttäytymisessä voivatkin olla hyviä merkkejä siitä, että eläin kärsii pelosta, turhautumisesta tai kivusta (Odendaal 2005).

4.2 Kissan tunteet

Usein kissoja saatetaan inhimillistä liikaa, mikä johtaa niiden vääränlaiseen pitoon ja kohteluun (Heidenberger 1997). Kissanomistaja saattaa ajatella kissansa toimivan tunteiden, kuten kateuden tai ylpeyden kiihdyttämänä, tai kostavan esimerkiksi omistajan poissaoloa. Nykytietämyksen mukaan kissan aivot eivät kuitenkaan ole kykeneväisiä näin edistyneeseen ajatteluun (Bradshaw 2018). Kissan aivojen koko suhteessa sen vartalon kokoon on alle puolet ihmisen aivojen suhteellisesta koosta. Lisäksi suuri osa kissan aivojen kapasiteetista on hajuaistin ja tasapainoaistin käytössä. Kissoilla ei myöskään ole yhtä suurta ja kehittynyttä loogiseen ajattelukykyyn erikoistunutta aivokuorta kuin ihmisellä. Tämän vuoksi kissa elää enemmän tässä hetkessä. Kissan tunne-elämän asteikko ei myöskään ole yhtä laaja kuin ihmisellä. Kissa kokee limbisellä järjestelmällä perustunteita, kuten vihaa, kiintymystä, pelkoa

ja ahdistuneisuutta. Se ei kuitenkaan ole kykeneväinen muodostamaan monimutkaisempia tunnetiloja, joihin tarvitaan itsensä tiedostamista. Kissa ei siksi kykene kokemaan esimerkiksi syyllisyyttä tai ylpeyttä teoistaan (Bradshaw 2018).

Toisaalta joskus kissan tunteiden skaalaa myös aliarvioidaan. Morrisin ym. (2008) mukaan merkittävä määrä kissanomistajista uskoo, että kissa on kykenemätön kokemaan ahdistuneisuutta, mikä on yksi yleisimmistä kissan ongelmakäyttäytymisen taustalla olevista tunnetiloista.

5 SOSIAALISTAMINEN JA VIEROITTAMINEN

Kuva 1. Kissanpennun varhainen käsittely on tärkeää, jotta muodostuu vahva suhde ihmisen ja kissan välille (Ellis ym. 2013). Kuva on kirjoittajan ottama.

Kissanpennun varhaisella sosiaalistamisella on suuri vaikutus sen luonteen kehittymiseen. Kissanpennun ikäviikkojen 2-9 kokemukset määrittävät sen, miten se tulee suhtautumaan eri asioihin (Bradshaw 2018). Pennun positiiviset käsittelykokemukset ensimmäisten viikkojen aikana johtavat kissan kehittymiseen ystävällisemmäksi ja vähemmän ihmisiä pelkääväksi (McCune 1995, kuva 1). Kissanpentu tulisi totuttaa eri-ikäisiin ja eri sukupuolta oleviin ihmisiin, muihin eläimiin, ääniin ja erilaisiin tilanteisiin (Hart ja Hart 2014). Se, miten kissa

toimii ihmisten kanssa, saa lopullisen muotonsa ensimmäiseen ikävuoteen mennessä (Lowe ja Bradshaw 2001).

On myös tärkeää, että kissanpentua ei vieroiteta emostaan liian varhain. Ahola ym. (2017) havaitsivat tutkimuksessaan, että alle kahdeksan viikon iässä vieroitetuilla kissanpennuilla esiintyi enemmän aggressiivisuutta ja stereotyyppistä käyttäytymistä, kuten itsensä liiallista nuolemista ja villan imemistä. 14 viikon ikäisinä tai vanhempina vieroitetuilla tavattiin vähemmän näitä oireita kuin aikaisemmin vieroitetuilla. Suomessa rekisteröityjen kissanpentujen varhaisin sallittu luovutusikä on 12 viikkoa (Suomen Kissaliitto). Ahola ryhmineen ehdottaakin, että kissojen vieroitusikää vielä nostettaisiin tästä suosituksesta.

6 STRESSI

Stressi on yksi merkittävimmistä syistä kissan ongelmakäyttäytymisen taustalla (Amat ym. 2016). Stressin aiheuttajat voidaan jakaa fyysisiin, sosiaalisiin ja käsittelyn aiheuttamiin stressitekijöihin (Amat ym. 2016). Stressin kestosta riippuen stressi jaetaan akuuttiin ja krooniseen stressiin. Stressitekijöillä on summautuva vaikutus, mikä tarkoittaa sitä, että mitä useampi stressitekijä kissaan vaikuttaa, sitä suurempi kissan kokemana stressin määrä on (Moberg ja Mench 2000). Jos stressi on pitkäkestoista, se voi ylittää kissan sietokyvyn ja vaikuttaa negatiivisesti kissan hyvinvointiin. Kissan stressin sietokyky riippuu kissan luonteesta, mikä taas on seurausta geneettisestä perimästä ja varhaisista kokemuksista (Amat ym. 2016).

6.1 Stressin syyt

Kontrollimahdollisuuksien puute ja ympäristön ennakoimattomuus ovat yksi suurimmista syistä kissan stressiin (Carlstead 1993). Jos omistaja tai pieni lapsi käyttäytyy epäjohtomukaisesti, ei kissa osaa ennakoida tilanteiden kulkua, mikä voi johtaa kissan stressaantumiseen. Myös muutokset kissan elämässä voivat olla stressaavia. Esimerkiksi uuden perheenjäsenen saapuminen tai päivittäisten rutiinien muutos voi johtaa stressiin (Amat ym. 2016).

Toinen yleinen syy kissan stressin taustalla on kissan ja omistajan välinen huono suhde. Tämä voi johtua kissan puutteellisesta sosiaalistamisesta tai vääränlaisesta käsittelystä, kuten rankaisemisesta (Amat ym. 2016). Myös kissojen väliset konfliktit ovat yksi yleisimmistä syistä kissan stressiin. Tätä on käsitelty kissojen välisen aggression yhteydessä.

Lisäksi virikkeetön ympäristö voi johtaa kissan stressiin. Kissat, jotka ovat ennen päässeet ulkoilemaan mutta joilta ulkoilumahdollisuus on poistunut, voivat olla hyvin stressaantuneita fyysisen ja psyykkisen aktiivisuuden puutteesta johtuen (Bain ja Stelow 2014). Ulkona kissa käyttää suuren osan aktiivisesta ajastaan metsästäen ja reviiriään tutkien. Tämän kissalle luontaisen käyttäytymisen toteuttamismahdollisuuden puute voi johtaa stressiin (Amat ym. 2016) ja sitä seuraaviin ongelmiin, kuten virtsalla merkkailuun (Pryor ym. 2001).

6.2 Stressin seuraukset

Stressi voi aiheuttaa kissan käyttäytymisessä monenlaisia muutoksia (Amat ym. 2016), ja kaikki tässä tutkielmassa esitellyt käyttäytymisongelmat voivat olla seurausta kissan stressistä. Stressi voi olla syynä tarpeiden tekemiseen laatikon ulkopuolelle (Moberg ja Mench 2000) ja vaikuttaa kissan idiopaattisen kystiitin syntymiseen (Cameron ym. 2004). Stressi voi myös aiheuttaa kutinaa, minkä seurauksena kissalle voi syntyä nuolemisen aiheuttama atooppinen dermatiitti (Koblenzer 1999). Lisäksi monen pakko-oireisen käyttäytymismallin taustalla on stressi (Luescher 2003). Näitä on käsitelty tarkemmin erikseen luvuissa 11 ja 14.

Joissakin tapauksissa stressi vaikuttaa hyvin voimakkaasti kissan käyttäytymiseen (Gagliano ym. 2008). Stressaantunut kissa voi piiloutua pitkäksi aikaa, näyttää pelokkaalta ja ahdistuneelta, naukua paljon tai olla aggressiivinen. Usein myös kissan leikkikäyttäytyminen vähenee stressin myötä (Rochlitz 2014). Kissan stressin oireet voivat olla niin normaalin käyttäytymisen oloisia, että omistajan voi olla joskus vaikeaa tunnistaa niitä (Amat ym. 2016). Esimerkiksi kissan lisääntynyt uneliaisuus voi olla seurausta stressistä (Stella ym. 2013).

Käyttäytymisongelmien lisäksi stressi voi aiheuttaa monia sairauksia. Jopa hyvin lyhytaikainen stressi voi aiheuttaa kissalle oksentelua, ripulia ja laihtumista (Stella ym. 2013). Stressiperäisessä ripulissa suolen seinämä vaurioituu. Tällöin sen läpäisevyys lisääntyy, ja syntyy paikallinen tulehdusreaktio (Lambert 2009). Stressin aiheuttamaa ruokahaluttomuutta on käsitelty ruokailuun liittyvien ongelmien yhteydessä.

Stressi heikentää immuunipuolustuksen toimintaa, minkä seurauksena vanha infektio voi aktivoitua tai uusi infektio syntyä helpommin (Griffin 1989). Esimerkiksi kissan herpesvirus voi aktivoitua stressin seurauksena (Amat ym. 2016). Tanakan ym. (2012) tutkimuksessa kissat, jotka kärsivät kovasta stressistä, olivat viisi kertaa alttiimpia sairastumaan ylähengitystieinfektioihin.

6.3 Stressin hoitokeinot

Kissan stressin hoidossa ensiarvoisen tärkeää on stressitekijän poistaminen. Jos kissan ympäristöstä ei pystytä poistamaan kaikkia stressitekijöitä, voidaan kissalle tarjota turvallinen

paikka, mihin se voi aina halutessaan paeta. Kissaa voidaan myös systemaattisesti siedättää stressaaviin tilanteisiin palkitsemisen avulla (Overall 2013).

Päivittäisten rutiinien toistuminen lisää kissan elinympäristön ennustettavuutta, mikä vähentää stressiä. Tämän vuoksi olisi hyvä luoda stressaantuneen kissan elämään mahdollisimman paljon rutiineja, kuten ruokinta ja yhteinen leikkihetki aina samaan aikaan päivästä (Luescher 2013).

Kissan stressiä voidaan myös vähentää lisäämällä kissan aktiivisuustasoa ja virikkeellistämällä sen elinympäristöä (Buffington ym. 2006). Jos kissaa on mahdollista ulkoiluttaa, on se Heidenbergin (1997) mukaan usein hyvä turhautumisen hoitokeino. Heidenbergin (1997) tutkimuksessa kissat, joilla oli vapaa pääsy ulos tai säännöllinen ulkoilumahdollisuus vähintään kaksi tai kolme kertaa viikossa, eivät kärsineet ahdistuneisuudesta.

Feliway (Orion Pharma Eläinlääkkeet) on synteettisesti valmistettu kissan naamaferomonivalmiste, jota on tutkittu kissan stressin lievityksessä, merkkailussa ja idiopaattisen kystiitin hoidossa (Pachel 2014). Pereiran ym. (2015) tutkimuksessa Feliwayn havaittiin vähentävän kissan stressiä eläinlääkärikäynnin yhteydessä.

7 KISSAN ELINYMPÄRISTÖ

Kissan omistaja määrittelee, minkälainen kissan elinympäristö on. Kissan elinympäristö pitää sisällään fyysisen ympäristön lisäksi myös kissan sosiaaliset suhteet ihmisiin ja muihin eläimiin. Kissan asuessa ihmisen kanssa, tulisi sen elinympäristön täyttää tietyt kriteerit, jotta kissa voisi hyvin. Nämä on esitetty taulukossa 1. Kissan elinympäristön tukipilareiden ymmärtäminen sekä kissan yksilöllisten tarpeiden toteuttaminen auttaa kissan epätoivotun käyttäytymisen ehkäisemisessä (Ellis ym. 2013).

Kissan elinympäristön tukipilarin yksi turvallisella paikalla tarkoitetaan yksityistä ja suojaista, usein korkealla olevaa paikkaa, jossa kissan annetaan olla rauhassa. Kissa tuntee olonsa turvallisiksi, kun se saa halutessaan vetäytyä omiin oloihinsa. Turvallinen paikka voi samalla toimia myös kissan lepopaikkana (Ellis ym. 2013). Tukipilarin kaksi resurssia käsitellään kappaleessa 12.2.5 ja pilarin kolme leikkimahdollisuutta seuraavassa kappaleessa.

Kissan yksilölliset mieltymykset määrittävät, millä tavoin se haluaa toteuttaa tukipilarin neljä vuorovaikutusta ihmisen kanssa. Esimerkiksi osa kissoista pitää sylissä olemisesta, toiset taas vierastavat sitä. Kissan omistajan tulisi opetella, kuinka juuri hänen kissansa haluaa viettää aikaa ihmisten kanssa, jotta suhteesta tulisi mahdollisimman vahva (Ellis ym. 2013).

Viides tukipilari jää usein ihmisiltä huomioimatta, sillä ihmiset eivät käytä hajumerkintöjä ympäristönsä arvioimisessa samalla tavoin kuin kissat (Ellis ym. 2013). Kissoilla on viidestä kymmeneen kertaan enemmän hajuepoteeliä kuin ihmisillä (Heath 2009). Kissoille

Taulukko 1. Kissan elinympäristön tukipilarit Ellisin ym. (2013) mukaan.

Kissan elinympäristön viisi tukipilaria
1. Turvallinen paikka
2. Runsaasti resursseja ympäri kissan reviiriä: ruokaa, vettä, tarpeidentekopaikkoja, raapimiskohteita, leikkipaikkoja, nukkumipaikkoja
3. Mahdollisuus leikkiä ja harjoittaa metsästyskäyttäytymistä
4. Positiivinen, johdonmukainen ja ennustettavissa oleva vuorovaikutus ihmisen kanssa
5. Ympäristö, joka ottaa huomioon hajujen merkityksen kissalle

feromonimerkinnät ovatkin erittäin tärkeitä, ja kissat käyttävät feromoneja reviirinsä merkitsemiseen (Ellis ym. 2013). Kissa tekee hajumerkintöjä hieromalla poskeansa kohdetta vasten. Kissan omat merkinnät tekevät sen olon turvalliseksi. Tämän vuoksi kissojen feromonimerkintöjä ei tulisi pestä pois (Ellis ym. 2013). Kissa aistii feromoneja ylätuhampaiden takana sijaitsevan vomeronasaalielimen eli Jacobsonin elimen avulla (Rodan 2008). Kissat tekevät flehmen-reaktion, kun ne haistelevat muiden kissojen hajua (Beaver 2003). Kissa voi tehdä feromonimerkintöjä myös raapiessaan (Neilson 2003). Tätä on käsitelty seuraavassa luvussa.

7.1 Ympäristön virikkeellistäminen

Kissan elinympäristön virikkeellistäminen auttaa moniin käytösongelmiin. Se muun muassa vähentää kissan stressin (Buffington ym. 2006) ja aggression esiintymistä (Bain ja Stelow 2014).

Kissan elinympäristöä voi virikkeellistää monin yksinkertaisin tavoin. Kissalle kannattaa tarjota leluja - sekä sellaisia, joilla se voi leikkiä itsekseen, että leluja, joilla ihminen leikittää kissaa. Kaikki positiivinen kontakti kissan kanssa rikastaa kissan elämää, ja yhteiset leikkihetket vahvistavat omistajan ja kissan välistä suhdetta (Bain ja Stelow 2014). Kissalle voi tarjota visuaalista stimulaatiota näyttämällä sille televisio-ohjelmia, joissa on kissan saaliseläimiä tai pallopelejä (Ellis 2007). Kissoille on myös sävelletty musiikkia, joka tempo ja taajuus on kehitetty stimuloimaan kissan kuuloaistia (Snowdona ym. 2015).

Kissaa on helppo aktivoida ruokaa sisältävien lelujen avulla. Ruoan etsiminen siirtää kissan huomion hetkeksi muualle, mikä vähentää ongelmakäyttäytymisen esiintymistä (Scott ja Miller 2012). Tarkoituksena on, että kissa joutuu tekemään töitä ruokansa eteen, kuten etsimään sitä. Kissan ruokaa voi esimerkiksi heitellä kissalle, jotta se saa saalistaa sen (Overall ym. 2004).

Yksinkertaisia kotitekoisia ruoanetsintäleluja on helppo tehdä itse. Kissan kuivaruokaa voi kätkeä vaikkapa vessapaperirullan sisälle taittamalla päädyt niin, että kissa joutuu tekemään hieman töitä päästäkseen siihen käsiksi. Nappuloita voi myös piilottaa tyhjän vesipullon tai muovipurkin sisälle. Myös kaupallisia ruokaleluja on saatavilla. Lelujen teossa ja valinnassa tulee ottaa huomioon turvallisuus. Jotkut kissat ovat taipuvaisia syömään kaikenlaista, mikä voi

pahimmassa tapauksessa tukkia kissan suoliston (Bain ja Stelow 2014). Kissan elinympäristön virikkeellistämiseksi tulee myös huomioida, että kissat ovat luonteeltaan erilaisia. Tapa, joka toimii yhdellä kissalla, ei välttämättä sovi toiselle (Ellis 2007).

7.2 Kissa ja ulkoilu

Suomen kissoista 18 prosenttia elää täysin sisäkissoina (STT 2016). Nykypäivän kaupunkiolosuhteissa kissan ulkona vapaana pitäminen on kissalle vaarallista (Palmer ja Sandøe 2014), minkä vuoksi esimerkiksi Pääkaupunkiseudun eläinsuojeluyhdistys ry ei sitä internetsivuillaan suosittele. Kissan ei myöskään toivota tekevän tarpeitaan pikkulasten hiekkalaatikolle tai kukkapenkkeihin (Palmer ja Sandøe 2014). Sisäkissan ikkunan alla ulkona liikkuva toinen kissa voi myös aiheuttaa vaarallisia tilanteita sisäkissan suunnatessa aggressionsa esimerkiksi omistajaan (Bain ja Stelow 2014). Lisäksi kissan metsästyskäyttäytyminen voi olla negatiivisia tunteita herättävä tekijä (Palmer ja Sandøe 2014). Iso-Britannialaisessa tutkimuksessa huhti-elokuun aikana 986 kissaa toi kotiin 14 370 saalista, joista 69 prosenttia oli nisäkkäitä, 24 prosenttia lintuja, 4 prosenttia sammakkoeläimiä ja loput 3 prosenttia matelijoita, kaloja, selkärangattomia sekä muita tunnistamattomia saaliita (Woods ym. 2003).

Sisäkissana elämisen vaikutuksista kissan mielenterveyteen ei ole tehty paljoakaan tutkimuksia, ja lisätutkimuksen tarve aiheesta on suuri. Se kuitenkin tiedetään, että sisäkissoilla esiintyy enemmän ongelmakäyttäytymistä kuin kissoilla, joilla on mahdollisuus ulkoiluun (Amat ym. 2009, Sandøe ym. 2017). Lisäksi sisäkissat usein nukkuvat paljon ja voivat olla passiivisia. Tämä voi viitata kissan masennukseen (Overall 2013). Heidenbergin (1997) tutkimuksessa säännöllisesti ulkoilevilla kissoilla ei havaittu turhautuneisuutta, toisin kuin täysin sisäkissoilla.

Kissan elinympäristön virikkeellistämällä voidaan parantaa paljon kissan viihtyvyyttä sisätiloissa (Jongman 2007), mutta samaa virikkeiden paljoutta kuin ulkona on, ei sisäkissalle voida mitenkään rakentaa (Ellis 2007). Kissan pitäminen sisätiloissa vähentää sen liikkumistilaa sekä aktiivisuuden muotoja ja määrää. Se myös poistaa kissan luonnollisesta ympäristöstään ja sijoittaa sen paikkaan, mikä on rakennettu ihmisten mukavuuden ympärille (Palmer ja Sandøe 2014).

Valitettavasti kaikki kissat eivät sopeudu sisäkissoiksi (Jongman 2007). Se, sopeutuuko kissa elämään täysin sisätiloissa, voi riippua kissan elinympäristöstä ja sopeutumiskyvystä (Koolhaas ym. 1999). Kissan historia, rotu ja luonne vaikuttavat varmasti paljon siihen, onko se tyytyväinen täysin sisäkissana. Jos haluaa hankkia täysin sisäkissan, olisi suositeltavaa valita kissa tarkasti ja huolehtia siitä, että sen vanhemmat viihtyvät sisätiloissa ja pennut on sosiaalistettu huolella (Jongman 2007).

8 KOHTEIDEN RAAPIMINEN

8.1 Miksi kissa raapii?

Kohteiden raapiminen on jokaiselle kissalle ominainen luontainen käyttäytymistapa. Kissat oppivat vaistonvaraisesti kynsimään jo viiden viikon ikäisinä (Hart 1980). Kissat raapivat jättääkseen kynsittävään kohteeseen sekä näkyviä merkkejä että hajujälkiä (Hart 1980) varpaiden välissä olevien rauhastensa avulla (Frank 2002). Merkit viestittävät muille kissoille reviirin hallinnasta (Hart ja Hart 2014). Kissoilla on yleensä tapana raapia samaa kohdetta, jotta merkistä tulee selkeästi havaittava (Hart 1980) ja jotta lajitoverit ymmärtävät reviirin olevan jatkuvasti varattu (Hart ja Hart 2014). Villikissojen onkin todettu jättävän enemmän raapimisjälkiä muiden lajitovereiden läsnä ollessa (Bradshaw 1992).

Raapiminen toimii kissalla myös kynsien huoltomenetelmänä, sillä se poistaa kissan kynnestä vanhan uloimman kerroksen, kun uusi kerros on valmis (Hart ja Hart 2014). Lisäksi raapiminen harjoittaa varpaiden nivelsiteitä, joita kissa tarvitsee metsästäessään kynsien ulos saamiseen. Kohteiden raapimisella onkin kissoille tärkeä merkitys, ja ne ovat hyvin motivoituneita tekemään sitä (Casey 2009).

Kissat kynsivät usein nukkumispaikkansa lähellä, koska ne pitävät raapimisesta juuri herättyään. Raapiminen toimiikin usein samalla etujalkojen venytyksenä. Jos kissa raapii muutamaa kohdetta nukkumispaikkansa läheisyydessä, on käyttäytyminen täysin normaalia (Frank 2002).

Kissan kynsillään tekemät merkinnät lisäävät kissan turvallisuudentunnetta (Ellis ym. 2013). Tämän vuoksi kissa kynsii usein ollessaan levoton (Frank 2002). Kissan raapimiskohteiden määrä ja raapimistaajuus lisääntyvät usein kissan kokiessa jonkin muutoksen. Tämän voi aiheuttaa saman talouden kissojen sosiaalisten suhteiden muuttuminen, talon muut lemmikit tai ulkopuolisen kissan ilmaantuminen kissan reviirille. Lisääntynyt kynsiminen etenkin yhdistettynä virtsalla merkkailuun voi kertoa kissojen välisestä passiivisesta tai aktiivisesta aggressiosta. Kissalla raapiminen voi myös olla sijaistoiminto (Frank 2002).

Huonekalujen raapiminen on yleinen ongelma. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa 120:stä kissanomistajasta 60 prosenttia koki kissojen raapimisen ongelmallisena (Morgan ja Houpt

1990). Kissat eivät kynsi ilkeyttään tai koston vuoksi (Frank 2002). Huonekalujen raapiminen voi johtua siitä, että kissalta puuttuu sille luontainen raapimiskohde, tai kynsittävä huonekalu on sijoitettu kissan mielestä sosiaalisesti merkittävään kohtaan, jolloin kissa haluaa jättää siihen merkintänsä (Overall 2013).

8.2 Sallitun raapimiskohteen tarjoaminen

Kissa suosii usein raapimiskohteinaan huoneen keskeisiä kohteita. Osa kissoista raapii pystypintoja, toiset taas suosivat vaakatasossa olevia kohteita. Syytä tälle mieltymyserolle ei täysin tunneta (Frank 2002). Pystysuoran raapimiskohteen tulisi olla pidempi kuin kissa seisoessaan takajaloillaan, ja se tulisi asettaa tukevasti paikoilleen (McKeown ym. 1998). Jos kissa on mieltynyt kulmien raapimiseen, tulisi raapimiskohteessakin olla kulma. Jos kissa taas pitää enemmän vaakatasossa raapimisesta, tai raapimisesta selällään maaten, kannattaa sille tarjota tällainen mahdollisuus. Raapimiskohteet tulisi sijoittaa kissan nukkumapaikan viereen näkyvälle paikalle (Casey 2009).

8.3 Materiaalin valinta

Raapimiskohteen materiaali vaikuttaa voimakkaasti siihen, mieltyykö kissa sen kynsimiseen. Kun kissalle rakennetaan raapimiskohde, tulee kissan materiaalmielitykset ottaa huomioon (Hart 1980). Monet kaupassa myytävät raapimispuut on päällystetty sisälköydellä, puulla tai puukomposiitilla, joista suurin osa kissoista pitää. Osa raapimispuista on taas päällystetty ohuella matolla, jotta niistä saataisiin kestäviä. Kaikki kissat eivät kuitenkaan pidä tästä (Frank 2002). Materiaalin kestävyys ei tulisikaan olla valitsemisen peruste, vaan materiaali pitäisi valita kissan mieltymysten mukaan (Frank 2002). Kissalle hajonnut raapimispuun materiaali voi jopa olla tärkeä merkintä, eikä sitä tulisi poistaa (Hart 1980).

8.4 Raapimisen ehkäiseminen

Kissan rankaiseminen huonekalujen raapimisesta ei poista kissan raapimisen tarvetta. Rankaiseminen voi johtaa siihen, että kissa kynsii huonekaluja vain omistajan poissa ollessa. Kissa myös helposti yhdistää rankaisemisesta syntyvän negatiivisen miellelyhtymän omistajaan, mikä voi johtaa kissan ja omistajan välisen suhteen huononemiseen (Frank 2002).

Kissaa voi estää raapimasta huonekalua peittämällä kissan suosima kohta muovilla (Hart 1980), löysällä peitteellä tai kaksipuoleisella teipillä (Frank 2002). Toinen tapa on estää kissan pääsy kohteen luo sulkemalla huoneen ovi, tai siirtämällä huonekalu paikkaan, jonne kissan pääsy estetään. Sisäkissan kynsiä kannattaa myös leikata huonekalujen suojelemiseksi (Frank 2002).

8.5 Kissan opettaminen kynsimään haluttua kohdetta

Kissa kannattaa opettaa kynsimään haluttua kohdetta heti sen saavuttua uuteen kotiin (Frank 2002), koska kissan opittua raapimaan jotakin tiettyä kohdetta se usein ottaa tämän kohteen raapimisen tavakseen (Hart 1980). Jos kohde on omistajan mielestä huono, tulisi kissalle tarjota uusi kohde ja sijoittaa tämä aivan vanhan kohteen viereen (Frank 2002, kuva 2). Kissaa voi opettaa raapimaan oikeaa kohdetta asettamalla sen tassut hellästi kohdetta vasten (McKeown ym. 1998). Helena Telkänranta (2002) neuvoo kissanomistajille tarkoitettussa oppaassaan Matka kissan mieleen, että kissan kynsiessä väärää paikkaa, se siirretään lempeästi oikean raapimiskohteen luo. Omistaja voi itse näyttää mallia ja raapia toivottua raapimiskohdetta ja näin saada kissan kynsimään oikeaa paikkaa.

Kuva 2. Tämä kissa kynsi sohvan kulmaa. Kun raapimispuu sijoitettiin aivan sohvan viereen, kissa siirtyi sohvan sijasta kynsimään raapimispuuta. Kuva on kirjoittajan ottama.

Telkänrannan mielestä tärkeää on, että kissa pysäytetään mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, mieluiten jo silloin, kun kissa on kävelemässä väärän kohteen luo. Kissaa voidaan myös rohkaista oikean kohteen raapimiseen palkitsemisen, esimerkiksi herkkupalojen (Overall 2013) tai halutun kohteen luona leikittämisen (Frank 2002) avulla. Kissan synteettisen varpaanväliferomonin (Feliway FeliScratch, Orion Pharma Eläinlääkkeet) laittaminen haluttuun raapimiskohteeseen voi Cozzin ym. (2013) tutkimuksen mukaan rohkaista kissaa raapimaan tätä. Myös kissanmintun laittaminen raapimiskohteeseen voi houkutella kissaa raapimaan sitä (Overall ym. 2004). Kissan siirryttyä raapimaan haluttua kohdetta voidaan raapimiskohdetta vähitellen siirtää omistajalle mieluisampaan paikkaan (Frank 2002).

8.6 Kynsien poisto

Kissan kynsien poisto (engl. *declawing* tai *onychectomy*) on raapimisen ehkäisemiseksi tehtävä kirurginen toimenpide, jossa kissan varpaat katkaistaan viimeisestä nivelestä ja viimeinen varvasluu kynsineen amputoidaan (Buzhardt 2015). Vaihtoehtoinen tapa (engl. *tendonectomy*) on katkaista kissan varpaasta syvä koukistajajänne, joka saa kynnen työntymään ulos (Swiderski 2002). Tämän seurauksena kissa ei pysty raapimaan normaalisti (Buzhardt 2015) eikä kontrolloimaan kynsiensä liikkeitä, minkä johdosta kynnet tarttuvat helposti mattoihin ja muihin materiaaleihin (Frank 2002).

Kissan kynsien poistoleikkaukset ovat Suomessa laittomia (Eläinsuojelulaki 247/1996, 7§), mutta USA:ssa ja Kanadassa kissan kynsien poisto on yleinen sterilisaation ja kastration yhteydessä tehtävä toimenpide (Frank 2002), ja noin joka neljänneltä kissalta kynnet on poistettu (Patronek 2001). Iso-Britanniassa kynsien poisto on laissa kielletty, ja sitä pidetään tarpeettomana silpomisena (Casey 2009).

Kynsiminen on kissan luonnolle ominainen tapa (Casey 2009), ja kynsien poistaminen vaikuttaa negatiivisesti kissan hyvinvointiin (Bradshaw 2018). Amputaation jälkeen kissat kärsivät yleisesti verenvuodosta ja kivusta (Patronek 2001). Amputaatio voi aiheuttaa monia komplikaatioita, kuten hermovaurioita, nekroosia tai muiden varvasluiden ulos työntymistä (Patronek 2001). Martell-Moran ym. (2018) totesivat kynsien poiston saattavan aiheuttaa kissalle selkäkipuja, koska kissan kävelyasento muuttuu (Patronek 2001).

Kynsien poisto aiheuttaa usein kissalle myös käytösongelmia. Monikissatalouksissa se enemmän kuin kolminkertaistaa riskin tarpeiden tekemiseen laatikon ulkopuolelle (Gerard ym. 2016). Lisäksi se lisää kissojen aggressiivisuutta (Patronek 2001) ja puremista (Martell-Moran ym. 2018). Myös merkittävästi suurempi osa leikkauksen läpi käyneistä kissoista hyppi pöydille (Morgan ja Houpt 1990).

9 LIALLINEN ÄÄNTELY

9.1 Kissan naukumistavat

Kissat äännelevät paljon useammin omistajansa läsnä ollessa kuin toistensa seurassa (Yeon ym. 2011). Itse asiassa kissat äännelevät toisilleen vain käyttäytyessään aggressiivisesti tai lisääntymistilanteiden yhteydessä, sekä emon ja pennun välisessä suhteessa (Brown ja Bradshaw 2014). Naukuminen onkin kissalle tyypillinen tapa hakea huomiota muilta lajeilta, ja omistajan huomion hakeminen on luultavasti opittu käyttäytymistapa (Yeon ym. 2011). Naukuminen on yleisempää talouksissa, joissa on vain yksi kissa (Morgan ja Houpt 1990).

9.2 Liiallisen ääntelyn vähentäminen

Huomion hakeminen naukumalla päivisin ja usein myös öisin, sekä ruoan tai ulospääsytön kerjääminen, ovat usein omistajaa häiritseviä tekijöitä. Jos häiritsevistä naukumisista halutaan päästä eroon, ei kissaa tulisi koskaan palkita siitä. Toisin sanoen kissalle ei saa antaa sitä, mitä se kerjää. Kissa tulisikin jättää täysin huomiotta, kunnes se hiljenee ja rauhoittuu (Landsberg 1996). Kissan kieltäminen ei toimi, koska kissa oppii, että naukumalla saa omistajan huomiota. Kissan opettamisessa tällä tavoin tulee kuitenkin huomioida, että luultavasti kissa yrittää herättää omistajansa huomiota alkuun vielä kiihkeämmin, koska se ei saa haluamaansa (Casey 2009). Tätä kutsutaan sammumispurkaukseksi. Sammumispurkauksessa eläimen ei toivottu käyttäytyminen aluksi voimistuu vahvisteen puutteesta johtuen ennen sen vähenemistä (Lerman ja Iwata 1995). Jos omistaja yrittää olla huomioimatta kissaa ja lopulta kuitenkin antaa periksi, kissa oppii kerjäämään yhä enemmän. Tämän vuoksi opettamisessa tulee olla johdonmukainen. Lisäksi kaikkien perheenjäsenten tulisi toimia aina samalla tavalla. Kissaa tulisi myös palkita toivotusta käyttäytymisestä, toisin sanoen kissalle annetaan paljon huomiota silloin, kun se on hiljaa (Casey 2009).

Leikkaamattomat kissat äännelevät seksuaalisen käyttäytymisensä vuoksi. Tähän ratkaisuna on kissan sterilisaatio tai kastraatio (Landsberg 1996). Kissan liiallinen ääntely voi olla myös seurausta kissan levottomuudesta, jolloin levottomuuden aiheuttajaan tulee puuttua. Myös ikääntymiseen liittyvät kognitiiviset muutokset aiheuttavat liiallista ääntelyä. Lisäksi sairaus, esimerkiksi kilpirauhasen liikatoiminta, voi olla ääntelyn taustalla (Casey ja Bradshaw 2008). Näissä tapauksissa vain eläinlääkärin hoidosta on apua.

10 RUOKAILUUN LIITTYVÄT ONGELMAT

10.1 Kissan luonnolliset ruokailutottumukset

Kissa on ehdoton lihansyöjä toisin kuin koira. Kissa tarvitsee hyvin paljon proteiinia ruoastaan (Case 2011). Luonnossa kissa syö tyypillisesti kymmenestä kahteenkymmeneen pientä ateriaa vuorokauden aikana (Macdonald 1983). Tarvitaan useita metsästysriityksiä päivän ja yön aikana, jotta kissa saa tarvitsemansa energiamäärän (Overall ym. 2004). Kotikissoilla on usein samankaltaisia ruokailumieltymyksiä, ja jos ne saavat valita, ne syövät useita pieniä ruokannoksia vuorokauden aikana (Kirk ym. 2000).

Kissan saalistajan piirteet ovat niin pitkälle kehittyneet, että kissa saattaa jopa keskeyttää syömisensä tappaakseen uuden saaliin (Adamec 1976). Näin kissa optimoi ruoan saatavuuden. Tämän vuoksi kotikissankaan saalistuskäyttäytyminen ei vähene, vaikka se olisi kylläinen (Overall ym. 2004).

Kissan ruokintamenetelmien tulisi stimuloida kissan normaalia ruokailukäyttäytymistä sisältäen sen, että kissa metsästää ruokansa. Kissan virikkeellistäminen ruokinnan aikana onkin kätevä tapa ehkäistä kissan tylsistymistä, ja usein tämä auttaa myös painonhallinnassa (Overall ym. 2004). Erilaisia aktiivisia ruokintatapoja on käsitelty aikaisemmin kappaleessa ympäristön virikkeellistäminen.

10.2 Nirsoilu

Täysikasvuinen kissa ei saisi paastota yli vuorokautta, kissanpentu vielä vähemmän aikaa, (Overall ym. 2004), koska kissan paastoaminen voi johtaa hepaattisen lipidoosin eli rasvamaksan syntymiseen (Amat ym. 2016). Eläinlääkäriin tulisi aina ottaa yhteyttä, jos kissa on syönyt huonosti yli 48 tunnin ajan (Overall ym. 2004).

Yksi vaarallisimmista stressiin liittyvistä käyttäytymismuutoksista kissoilla on ruokahaluttomuus (Amat ym. 2016). Hepaattista lipidoosia tavataan yleisesti ylipainoisilla kissoilla, jotka lakkaavat syömästä stressin seurauksena (Armstrong ja Blanchard 2009). Huonosyöntistä kissaa voi houkutella syömään lämmittämällä ruokaa, koska lämmittäminen

parantaa ruoan tuoksua (Overall 2013). Myös lisähuomion antamisen on todettu vähentävän kissojen ruokailuun liittyviä ongelmia (Heidenberger 1997).

Jos kissalle syöttää vain yhdenlaista ruokaa, voi olla, ettei se enää suostu syömään mitään muita ruokia (Stasiak 2001). Tätä kutsutaan neofobiaksi (Sweatt 2010). Yksipuolinen ruokavalio voi muodostua ongelmaksi, jos kissan tulisi siirtyä syömään jotakin erityisruokavaliota terveysongelmien vuoksi. Tämän takia kissa olisi hyvä totuttaa syömään maultaan ja koostumukseltaan erilaisia ruokia. Olisi suositeltavaa syöttää kissalle sekä märkä- että kuivaruokia (Overall ym. 2004).

Kissa voi kehittää aversion jotakin ruokaa kohtaan, jos kissalle on tullut sen syömisen yhteydessä huono olo (Kirk ym. 2000). Samoin ruoasta voi tulla kissalle vastenmielistä, jos kissa on sairaana ollessaan syönyt sitä, tai jos kissaa on pakkoruokittu sillä. Ruokintaletkulla ruokkimista tulisikin suosia pakkoruokkimisen sijaan, jos kissaa on ruokahaluton useamman päivän ajan (Armstrong ja Blanchard 2009). Myös pahanmakuinen ruoka voi johtaa kissan nirsoilemiseen. Jos kissalle joudutaan tarjoamaan pahanmakuista lääkettä ruokaan sekoitettuna, olisi se tämän vuoksi hyvä tarjota eri paikassa kuin missä kissa normaalisti syö ruokansa (Overall ym. 2004).

11 VIRTSAAMISEEN JA ULOSTAMISEEN LIITTYVÄT ONGELMAT

Tarpeiden tekeminen hiekkalaatikon ulkopuolelle on yleinen ongelma kissoilla. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa 59 prosenttia käyttäytymisongelmista liittyi virtsaamis- ja ulostamisoongelmiin. Näistä 32 prosenttia oli virtsalla merkkailua, 32 prosenttia vääriin paikkoihin virtsaamista, 17 prosenttia vääriin paikkoihin ulostamista ja 19 prosenttia vääriin paikkoihin sekä virtsaamista että ulostamista (Olm ja Houpt 1988).

Kissan sisäsiisteysongelmat ovat yleisin syy käyttäytymisasiantuntijan avun hakemiseen. Mikä tahansa ongelma on kyseessä, tulee ongelman syy selvittää ennen sen hoitamista (Neilson 2003). Sisäsiisteysongelmista kärsivän kissan hoidossa on tärkeää ensimmäisenä sulkea pois sairaudet, sillä mikä tahansa kipua tai epämukavuutta aiheuttava tila voi olla ongelman taustalla (de Souza Dantas 2018). Syyksi kissan sisäsiisteysongelmiin voi löytyä niin virtsarakon, ruoansulatuselimistön, hormonitoiminnan kuin tuki- ja liikuntaelimestönkin sairaus, joten kattava terveystarkastus eläinlääkärissä on perusteltua ennen käyttäytymisongelman diagnosoimista (Neilson 2003).

Sisäsiisteysongelmaisen kissan historian ja elinympäristön kartoittamisella on eläinlääkärille oleellinen merkitys oikeaan diagnoosiin pääsemisen kannalta. Tärkeä tieto muun muassa on, kuinka usein ja minne kissa tekee tarpeensa. Lisäksi on hyvä selvittää, tekeekö kissa tarpeensa väärään paikkaan vain omistajan ollessa poissa kotoa (Neilson 2003), tai kiirehtiikö kissa tarpeensa tehtyään mahdollisimman nopeasti pois hiekkalaatikolta (de Souza Dantas 2018).

Kissalla diagnosoidaan ongelmakäyttäytyminen, jos sisäsiisteysongelmista kärsivän kissan oireiden taustalta ei löydetä mitään sairautta tai jos sairaus saadaan hoidettua mutta ongelmat jatkuvat silti. Seuraavaksi selvitetään, onko kissan ongelmassa kyse merkkailusta vai tarpeiden tekemisestä vääriin paikkoihin (Neilson 2003). Tämän jälkeen on tärkeää selvittää, mikä johtaa kissan ongelmakäyttäytymiseen, ja puuttua siihen (Ellis ym. 2013).

11.1 Merkkailu

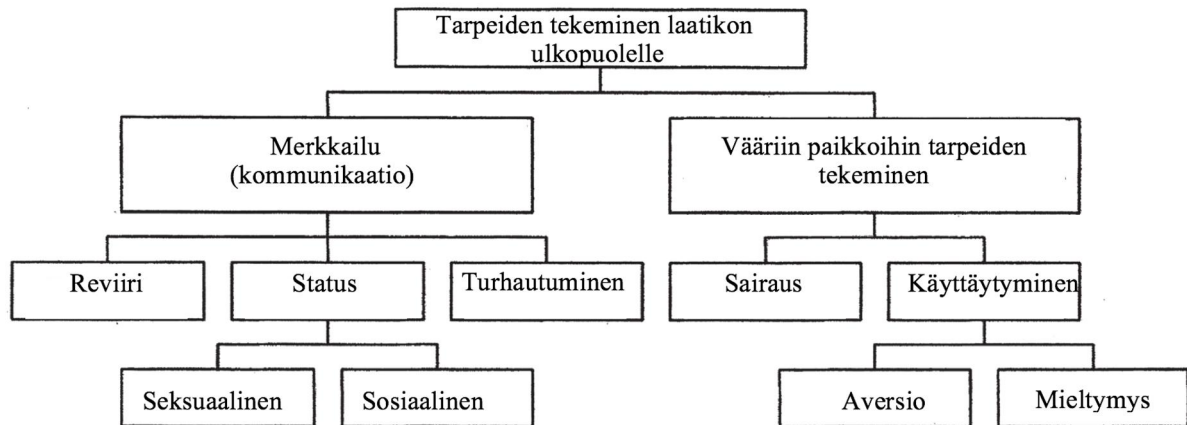
Virtsalla ja ulosteilla merkkailu on yleensä, mutta ei aina, kissalle täysin normaalia luonnollista toimintaa (Overall ym. 2004). Omistajat pitävät sitä kuitenkin yleensä ongelmallisena. Merkkailu on kissoille kommunikaation väline (Bradshaw 1992), ja noin 10 prosenttia kastroiduista uroskissoista ja 5 prosenttia steriloiduista naaraskissoista merkkailee (Hart ja Cooper 1984). On todettu, että uroskissat merkkailevat naaraskissoja useammin ja merkkailua esiintyy enemmän monikissatalouksissa (Pryor ym. 2001). Uroskissat merkkailevat enemmän, jos ne asuvat naaraskissojen seurassa, kuin jos ne asuisivat vain urosten kesken. Keskenään asuvat naaraskissat merkkailevat vähemmän kuin keskenään asuvat uroskissat (Hart ja Cooper 1984).

11.1.1 Merkkailun tunnistaminen

Virtsalla merkkailun erottaa väriin paikkoihin tarpeiden tekemisestä siitä, että se tehdään useimmiten pystysuorille pinnoille ja virtsan määrä on pienempi kuin tarpeita tehdessä (Neilson 2003). Virtsamerkinnot tehdään yleensä seisten, häntä ylhäällä ja selkä kaarella. Hännän värisyttäminen on myös yleistä (de Souza Dantas 2018). Merkkaileva kissa tekee useimmiten tarpeensa normaalisti laatikolle (de Souza Dantas 2018) ja merkkailee tämän lisäksi sosiaalisesti merkittävillä paikoilla (Neilson 2003).

11.1.2 Merkkailun syyt

Merkkailun taustalla voi olla reviirin merkitseminen, turhautuminen tai stressi. Jos kissa kokee olonsa turvattomaksi mistä tahansa syystä johtuen, voi se aloittaa virtsalla merkkailun (Neilson 2003). Kissa voi stressaantua esimerkiksi naapuriin tulleesta uudesta kissasta tai vauvan syntymisestä perheeseen, minkä seurauksena kissa voi kokea tarpeelliseksi merkitä reviiriään (Neilson 2003). Jos omistaja on poikkeuksellisen paljon poissa kotoa, voi kissa turhautua ja aloittaa merkkailun. Schwartzin (2003) tutkimuksessa eroahdistuksesta kärsivät kissat virtsasivat usein omistajansa sänkyyn. Myös sosiaaliset ongelmat kissojen välillä voivat olla syynä merkkailuun. Näin ollen monikissatalous, kiima-aika ja uuden kissan tuleminen taloon ovat riskitekijöitä merkkailun alkamiselle (Neilson 2003). Pryorin ym. (2001) tutkimuksessa yleisin syy kissojen merkkailuun olivat saman talon tai talon ulkopuoliset kissat. Merkkailun syitä on esitetty kootusti kuvassa 3.

Kuva 3. Laatikon ulkopuolelle tarpeiden tekemisen syyt Neilsonin (2009) mukaan.

11.1.3 Keinot merkkailun vähentämiseksi

Ensisijainen menetelmä merkkailun vähentämiseksi on kissan kastraatio tai sterilisaatio (Neilson 2003). Hartin ja Barrettin (1973) tutkimuksessa 90 prosentilla tapauksista merkkailun määrä väheni huomattavasti kastraation jälkeen. Myös naaraskissojen merkkailuun sterilisaatio auttaa, sillä naaraskissat ovat taipuvaisia merkkailemaan kiimansa aikana (Neilson 2003).

Kissan merkkailutaipumusta voidaan vähentää hoitamalla kissan stressiä ja puuttamalla konflikteihin kissojen välillä (de Souza Dantas 2018). Näitä on käsitelty erikseen kohdissa stressin hoitokeinot ja kissojen välisen aggression hoitokeinot. Talon ulkopuolisia kissoja ei saisi päästää kissan reviirille, ja jos ulkona liikkuva kissa on syynä merkkailuun, tulisi ikkunan eteen laittaa näkösuoja (Neilson 2003). Jos merkkailu johtuu kissan turhautumisesta, voi ympäristön virikkeellistämistä olla apua ongelmaan (de Souza Dantas 2018). Tätä käsitellään kohdassa ympäristön virikkeellistäminen.

Kissaa tulisi rohkaista muiden merkitsemiskeinojen kuin virtsalla merkitsemisen käyttämiseen. Näitä ovat kynsiminen ja naamaferomonimerkinnät. Kynsimismerkintöihin kissaa voi kannustaa asettamalla raapimispuita ympäri asuntoa, etenkin alueille, joihin kissa tekee virtsamerkintöjä (Neilson 2003). Millsin ja Millsin (2001) sekä Frankin ym. (1999) tutkimusten mukaan kissan synteettisen naamaferomonin (Feliway) käytöstä voi olla apua merkkailukäytöksen ehkäisemiseen. Lisäksi erilaisia lääkkeitä voidaan kokeilla virtsalla merkkailun vähentämiseen (Neilson 2003).

Jos kissa merkkaillee aina tiettyihin paikkoihin, voidaan niistä tehdä epämiellyttäviä peittämällä ne alumiinifoliolla tai kontaktimuovilla (liimapinta ylöspäin). Myös erilaisia kissakarkotteita voi kokeilla. Näihin toimenpiteisiin ryhdyttäessä tulee kuitenkin huomioida, että alueen epämiellyttäväksi tekeminen voi saada kissan vain vaihtamaan merkkailupaikkaansa (Neilson 2003).

Pryorin ym. (2001) tutkimuksessa havaittiin, että hiekkalaatikon puhtaana pitämisellä ja merkkailujälkien tehokkaalla siivoamisella voidaan myös vähentää merkkailun määrää. Beaverin ym. (1989) tutkimuksen mukaan entsyymejä sisältävät puhdistusaineet ovat tehokkaimpia kissan virtsan hajun poistamisessa.

11.2 Väriin paikkoihin tarpeiden tekeminen

Amatin ym. (2009) tutkimuksessa suurin osa väriin paikkoihin tarpeiden tekemisistä oli virtsaamista (59 %). Virtsaamista sekä ulostamista esiintyi 32 prosentilla sekä pelkkää ulostamista 9 prosentilla. Väriin paikkoihin tarpeita tehdessään kissa asioi yleensä vaakapinnalla tietynlaisen materiaalin päällä, esimerkiksi samantyyppisellä matolla. Jos kissa välttelee hiekkalaatikkoa tai ei käytä sitä ollenkaan, ulosteita kertyy yleensä paljon laatikon ulkopuolelle (Neilson 2003).

11.2.1 Väriin paikkoihin tarpeiden tekemisen syyt

Amatin ym. (2009) tutkimuksessa yleisin diagnoosi väriin paikkoihin tarpeiden tekemisen taustalla oli aversio hiekkalaatikkoa kohtaan (63.4 %). Muita mahdollisia syitä ovat jokin sairaus, stressi, kissan halu mukavamman tarpeidentekopaikan löytämiseen (Neilson 2003), hiekkalaatikon huono hygienia tai kissojen väliset sosiaaliset ongelmat (Carney ym. 2014).

Kissat ovat tunnettuja siisteydestään, ja niinpä hiekkalaatikon ollessa likainen ne valitsevat toisen, puhtaamman paikan tarpeidensa tekemistä varten. Osa kissoista sietää hieman likaisempaa laatikkoa, toiset taas tarvitsevat ehdottoman puhtaan tarpeidentekopaikan. Myös vääränlainen hiekka, laatikon vaikeat käyttöominaisuudet tai huono sijainti voivat saada kissan välttelemään sitä ja käymään asioillaan muualla (Neilson 2003). Jos kissa on kokenut kipua tai pelkoa käydessään hiekkalaatikolla, tai jos käyntikokemus on ollut epämiellyttävä likaisen

laatikon vuoksi, voi kissa kehittää opitun aversion hiekkalaatikkoon kohtaan. Vaikka aversion syy poistettaisiin, ei kissa silti välttämättä enää halua käyttää samaa laatikkoon (de Souza Dantas 2018).

Mikä tahansa sairaus, joka lisää kissan virtsaamistarvetta, voi johtaa laatikon ulkopuolelle virtsaamiseen. Kissalle tulee äkillinen virtsaamisen tarve, eikä se välttämättä ehdi laatikolle (de Souza Dantas 2018). Myös nivelrikosta kärsivä kissa voi tehdä tarpeensa muualle, koska sen voi olla vaikeaa kivuta hiekkalaatikon korkean reunan yli (Neilson 2003).

Myös talon muut kissat voivat olla syynä kissan sisäsiisteysongelmiin (Carney ym. 2014). Kissa voi vältellä hiekkalaatikkoon, jos toinen kissa ahdistelee sitä aina hiekkalaatikolle mennessä tai sieltä pois tullessa. Jos kissa on kovin pelokas, se ei välttämättä uskalla mennä laatikolle vieraiden ihmisten läsnä ollessa ja tekee tämän vuoksi tarpeensa johonkin turvallisemmalta tuntuvaan paikkaan (Neilson 2003). Vääriin paikkoihin tarpeiden tekemisen syytä on esitetty aiemmin kootusti kuvassa 3.

11.2.2 Vääriin paikkoihin tarpeiden tekemisen hoitokeinot

Kissaa ei saisi koskaan rangaista vääriin paikkoihin tarpeiden tekemisestä, koska rankaiseminen voi aiheuttaa ahdistusta, mikä vain pahentaa ongelmaa (Bradshaw 2018). Jotta kissa haluaisi tehdä tarpeensa hiekkalaatikkoon, tulisi laatikon siisteydestä huolehtia hyvin. Laatikko tulisi puhdistaa vähintään kerran päivässä, mieluiten kahdesti (Neilson 2003, de Souza Dantas 2018). Hiekkalaatikon tyhjennys- ja pesutiheyden tarve riippuu kissanhiekan laadusta, kissojen lukumäärästä sekä kissan yksilöllisistä mieltymyksistä. Laatikko tulisi joka tapauksessa tyhjentää ja pestä saippualla ja kuumalla vedellä vähintään kahden viikon välein (Neilson 2003). Hiekkalaatikko tulee vaihtaa uuteen viimeistään silloin, kun haju ei enää lähde siitä pesemällä (de Souza Dantas 2018).

Kuva 4. Kissan hiekkalaatikko, joka on kooltaan ja hiekan laadultaan monelle kissalle mieluinen. Kuva on kirjoittajan ottama.

Kissan hiekkalaatikon tulisi olla tarpeeksi iso kissan kokoon nähden, suosituksena vähintään 1,5x kissan pituus nenänpäästä hännän tyveen (Carney ym. 2014). Katottomat laatikot ovat suositellumpia kuin katolliset, koska katolliset jäävät helpommin siivoamatta (Neilson 2003). Sillä, onko laatikossa katto vai ei, ei yleensä ole kissalle mitään väliä (Grigg ym. 2013). Jotkut kissat eivät kuitenkaan pidä katollisista laatikoista, koska niihin voi jäädä loukkuun. Hiekkalaatikot tulisi sijoittaa kissalle helposti saavutettaviin, rauhallisiin paikkoihin, erilleen kissan ruokintapaikoista (de Souza Dantas 2018).

Kissan hiekka- ja laatikkomieltymyksen voi selvittää tarjoamalla kissalle useita erilaisia vaihtoehtoja. Suurin osa kissoista suosii pientä paakkuuntuvaa hiekkaa (kuva 4). Sitä tulisi olla laatikossa tarpeeksi paksu kerros, vähintään 3 cm (de Souza Dantas 2018). On erittäin tärkeää, että kissa saa asioida rauhassa laatikolla kenenkään häiritsemättä sitä (Neilson 2003).

Kissaa voidaan ohjata tekemään tarpeensa oikeaan paikkaan tekemällä hiekkalaatikosta mahdollisimman houkutteleva ja vähentämällä kiellettyjen kohteiden houkuttelevuutta. Kissan sotkemat paikat tulisi siivota kunnolla hyvällä puhdistusaineella, ja jos mahdollista, kissan pääsy väärin tarpeidentekopaikkoihin tulee estää (Neilson 2003). Jos kissan pääsyä

kiellettyihin paikkoihin ei voida estää, voidaan ne peittää jollakin kissan mielestä epämukavalla materiaalilla, kuten kontaktimuovilla (liimapuoli ylöspäin) tai alumiinifoliolla. Näihin keinoihin ryhdyttäessä tulee kuitenkin olla varovainen, ettei peittäminen aiheuta kissalle liikaa stressiä (de Souza Dantas 2018).

Kissa voi käydä tarpeillaan laatikon ulkopuolella myös yksinkertaisesti siitä syystä, että se ei tiedä, minne omistaja haluaisi sen tekemän tarpeensa (Bradshaw 2018). Jos kissa tekee tarpeensa johonkin tiettyyn kohtaan, tulisi uusi houkutteleva hiekkalaatikko asettaa samaan paikkaan. Kun kissa on oppinut käymään laatikolla, voidaan sitä siirtää muutama senttimetri päivässä omistajan mielestä parempaan paikkaan (Neilson 2003).

Mikäli kissan väärin paikkoihin tarpeiden tekeminen johtuu kissan ahdistuneisuudesta, voidaan ahdistuneisuuden hoidossa käyttää lääkkeitä. Suurimmassa osassa väärin paikkoihin tarpeidentekotapauksista lääkehoitoa ei kuitenkaan tarvita (Neilson 2003).

11.3 Idiopaattinen kystiitti

Kissan idiopaattinen kystiitti (engl. *feline idiopathic cystitis* eli FIC) on virtsarakon steriili tulehdustila, joka diagnosoidaan, jos kissalta ei löydetä mitään muuta syytä tulehduksen taustalta. FIC on kissoilla yksi suurimmista syistä hiekkalaatikon ulkopuolelle virtsaamiseen (de Souza Dantas 2018). FIC on monisyinen sairaus, jonka syntymekanismia ei vielä täysin tunneta (Carney ym. 2014). Kissalla voi esiintyä kipua virtsaamisen yhteydessä, kasvanutta virtsaamistiheyttä, verta virtsassa sekä lisääntyntä itsensä nuolemista. Vaiva on yleensä krooninen. Se voi parantua itsestään hetkellisesti, mutta uusiutuu useimmiten (Carney ym. 2014).

11.3.1 Idiopaattisen kystiitin syyt

Westroppin ja Welkin (2003) tutkimuksen mukaan FIC:n taustalla voi olla hermoston ja erityselimistön muutoksia, minkä seurauksena kissa reagoi helpommin stressiin. Näyttää siltä, että FIC-kissoilla virtsarakon seinämän glykosaminoglykaanikerros on ohentunut ja sympaattisen hermoston aktivaatio on lisääntynyt, minkä seurauksena virtsarakon läpäisevyys lisääntyy (Amat ym. 2016).

Monissa tapauksissa idiopaattisen kystiitin syytä ei saada selville (Cameron ym. 2004). Idiopaattiseen kystiittiin sairastuneet kissat ovat tyypillisesti keski-ikäisiä (Lekcharoensuk ym. 2001) ylipainoisia urospuolisia kotikissoja (Cameron ym. 2004). Kissan vähäinen aktiivisuus, sisäkissana oleminen, kuivaruoan syöminen ja stressi altistavat FIC:lle (Jones ym. 1997). Cameronin ym. (2004) tutkimuksessa useita stressitekijöitä löytyi FIC:n taustalta, suurimpana syynä konflikti toisen samassa talossa asuvan kissan kanssa.

11.3.2 Idiopaattisen kystiitin hoitokeinot

Buffingtonin ym. (2006) tutkimuksen mukaan stressitekijöiden poistamisella ja kissan elinympäristön virikkeellistämällä on oleellinen merkitys idiopaattisen kystiitin hoidossa. Tähän kuuluu muun muassa kissojen välisiin konflikteihin puuttuminen, kissan rankaisemisen välttäminen, uusien resurssien tarjoaminen (käsitellään kissojen välisen aggression yhteydessä), hiekkalaatikon puhtaudesta huolehtiminen sekä kissan ja omistajan vuorovaikutuksen lisääminen. Myös kissan vedensaantia tulisi mahdollisuuksien mukaan lisätä siirtymällä märkäruokaan, sekä houkuttelemalla kissaa juomaan erilaisten vesipisteiden avulla (Westropp ja Welk 2003). Jotkut kissat juovat mieluummin, jos vesi on liikkuvaa. Näin ollen tällaisten kissojen veden kulutusta voi lisätä erilaisten vesiautomaattien avulla (Westropp ja Buffington 2004). Jotkut kissat eivät taas pidä siitä, että niiden viikset koskettavat kupin reunoja juodessa. Tällaiselle kissalle tulee tarjota tarpeeksi suuri juoma-astia (Westropp ja Welk 2003). Kissat eivät myöskään pidä siitä, että niiden ruoka- tai juoma-astia sijaitsee hiekkalaatikon vieressä (Herron ja Buffington 2010) tai että ruoka- ja juoma-astia sijaitsevat samassa paikassa (Carney ym. 2014). Lisäksi on tärkeää huolehtia juoma- ja ruoka-astioiden puhtaudesta, sekä varmistaa, että kissa saa juoda ja syödä rauhassa ilman häiriötekijöitä (Westropp ja Welk 2003). Kissan elinympäristön muutokset tulisi tehdä hitaasti yksi asia kerrallaan, jotta kissa ei stressaantuisi muutoksesta. Näin myös nähdään, onko muutoksella positiivinen vai negatiivinen vaikutus kissan tilaan (Westropp ja Welk 2003).

Kivun hoito on tärkeää idiopaattisen kystiitin hoidossa (Westropp ja Welk 2003). Myös kissan synteettisen naamaferomonin käytöstä voi olla apua FIC:n hoidon yhteydessä sen stressiä vähentävän ominaisuuden ansiosta (Gunn-Moore ja Cameron 2014).

12 AGGRESSIO

12.1 Ihmisiin kohdistuva aggressio

Ihmiset ja eläimet kommunikoivat keskenään erilaisten viestien avulla. Kissat yleensä ymmärtävät, mitä toinen kissa viestii, mutta ihmiset tulkitsevat usein väärin kissojen viestejä. Yksi yleisimmistä syistä kissan aggressioon onkin se, että kissa haluaa ottaa etäisyyttä, mutta ihminen ei ole osannut tai halunnut reagoida sen hienovaraiseen viestintään (Bain ja Stelow 2014).

Amatin ym. (2009) tutkimuksen mukaan 64 prosenttia aggressiotapauksista sisälsi kissojen välisiä konflikteja, ja 36 prosenttia tapauksista oli suoraan ihmisiin kohdistuvaa aggressiota, joissa omistajat olivat yleisimmin kohteena. Kuitenkin 78 prosenttia kaikista aggressiotapauksista sisälsi ihmisiin kohdistuvaa aggressiota. Leikkiin ja silittämiseen liittyvät aggressiot olivat yleisimpiä aggression muotoja ihmistä kohtaan. Steriloimattomilla naaraskissoilla oli enemmän aggressio-ongelmia kuin steriloiduilla. Vapalahden ym. (2016) tekemässä laajassa yli 8000 kissaa sisältävässä suomalaisessa kyselytutkimuksessa turkkilaisilla vaneilla havaittiin esiintyvän aggressiota muita rotuja enemmän tuntemattomia ihmisiä kohtaan. Myös koratit olivat muita rotuja aggressiivisempia tuntemattomia ihmisiä sekä perheenjäseniä kohtaan.

Kissojen ihmisiin kohdistama aggressio on hyvin yleinen ongelma. Suomessa tapahtuu noin 10 000 kissan puremaa vuosittain (Seppänen 2000). Kissan purema voi olla vaarallinen etenkin, jos se kohdistuu heikon vastustuskyvyn omaavaan henkilöön tai lapseen (Bain ja Stelow 2014), koska kissat levittävät puremiensa kautta zoonooseja eli eläinten ja ihmisten välillä tarttuvia tauteja (Overall ym. 2004). Kissan puremista 28-80 prosenttia tulehtuu. Yleisimmät tulehduksen aiheuttajabakteerit ovat *Pasteurella multocida* alalajit *P. multocida* ja *P. septica* (Talan ym. 1999). Maailmalla lauhkean ilmaston alueella yleinen infektion aiheuttajabakteeri on myös *Bartonella henselae*, joka aiheuttaa kissanraapimatautia (engl. *cat scratch disease*) (Bauerfeind ym. 2016).

Aggression taustalla on monia erilaisia syitä, kuten pelko, sopimaton tai väärin kohdistettu leikki tai silittämisen indusoima aggressio (Bain ja Stelow 2014). Myös kipu aiheuttaa usein

kissalla aggressiota sen lähettä kohtaan (Beaver 2004). Aggression syyn tunnistamisen avulla voidaan sitä ennaltaehkäistä (Bain ja Stelow 2014).

12.1.1 Pelkoaggressio

Pelko on yleinen syy kissan aggressioon ihmistä kohtaan (Bain ja Stelow 2014). Erityisesti vieraat ihmiset aiheuttavat kissoissa pelkoaggressiota (Hart ja Hart 2014). Jos kissa näyttää pelon merkkejä, on ongelma helppo diagnosoida. Kissan selkä on usein köyryssä, sen korvat ovat litistyneinä päätä vasten ja pupillit ovat laajentuneet. Yleensä kissa osoittaa tätä käytöstä, jos se ei pääse pakenemaan pelottavasta tilanteesta (Hart ja Hart 2014). Jos kissan pelkoaggression merkit pitävät pelon aiheuttajan poissa, kissan pelon merkit voimistuvat (Hart ja Hart 2014). Jos taas kissan eleet eivät pidä pelon syytä loitolla, ajan myötä kissa voi näyttää itsevarmemmalta ja osoittaa suurempaa aggressiota, mikä tekee taustasyyn löytämisestä hankalampaa (Bain ja Stelow 2014).

Pelkoaggression hoidossa paras tapa on välttää pelkoa aiheuttavia tilanteita, mikäli mahdollista. Jos näistä tilanteista ei voida pyrkiä täysin eroon, tulisi kissaa totuttaa niihin vähitellen (Hart ja Hart 2014). Totuttaminen aloitetaan siitä, että kissaa estetään pakenemasta pelottavasta tilanteesta, mutta sen olo tehdään mahdollisimman turvalliseksi piilopaikkojen avulla. On erittäin tärkeää, että kissaa ei pakoteta heti kohtaamaan pelon aiheutta, vaan sille annetaan aikaa ja tilaa tottua siihen vähitellen (Heath 2009).

12.1.2 Sopimaton tai väärin kohdistettu leikki

Ongelmallista leikkiaggressiota tavataan enemmän nuorilla kissoilla, koska nuoremmat eläimet leikkivät enemmän (Bain ja Stelow 2014). Myös kissan luonne vaikuttaa leikkiaggression esiintymiseen (Hart ja Hart 2014). Kissanpennut leikkivät usein rajujakin leikkejä sekä keskenään että muiden kissojen kanssa (kuva 5). Näin ne oppivat säätelemään voimankäyttöään (Overall ym. 2004). Jotkut pennut eivät kuitenkaan opi säätelemään voimaansa ja voivat leikkiä liian aggressiivisesti ihmisten kanssa (Overall ym. 2004). Kissa voi vaania ihmistä, minkä jälkeen se syöksyy kohteensa kimppuun, puree ja raapii (Hart ja Hart 2014). Vaikka käyttäytyminen onkin vain leikkiä, ei se poista vahingoittumisen mahdollisuutta.

Kuva 5. Leikkimielinen tappelu sisarusten kesken opettaa sopivaa voimankäyttöä (Overall ym. 2004). Kuva on kirjoittajan ottama.

Leikkiaggressiossa tulee huomioida, että se on saalistamisen harjoittelemista. Omistaja voi tahattomasti omalla toiminnallaan aiheuttaa ongelman antamalla kissanpennun leikkiä käsillään, jaloillaan tai hiuksillaan. Etenkin kun kissa kasvaa suuremmaksi, tämä leikkiminen voi muuttua vaaralliseksi (Bain ja Stelow 2014).

Paras tapa estää vaarallista leikkiaggressiota on välttää tilanteita, joissa sitä esiintyy. Mikäli mahdollista, kissan hyökätessä ihmisen kimppuun, tulisi sen aggressio siirtää muualle lelun avulla. Kissaa ei saisi siirtää pois käsillä, koska se hyökkää helposti seuraavaksi käsien kimppuun. Kissan saalistuskäyttäytymisen tyydyttämiseksi sille tulisi tarjota paljon sallittuja leikkikohteita ja yhteisiä leikkihetkiä (Hart ja Hart 2014).

12.1.3 Silityksen tai käsittelyn indusoima aggressio

Silityksen tai käsittelyn indusoima aggressio on kissoilla varsin yleinen ongelma (Bain ja Stelow 2014). Kissa nauttii hellyydestä, mutta yhtäkkiä se voi tarttua silittäjän käteen kiinni kynsillään ja purra (Bradshaw 1992). Tieteellisesti ei ole pystytty selittämään, miksi kissa puree

omistajaansa, vaikka se itse hakee omistajansa huomiota. Yksi teoria on, että kissaa silittettäessä se ylivirittyy, eikä omistaja huomaa kissan osoittamia hienovaraisia signaaleja siitä, että silittäminen riittää. Toinen teoria on, että kissa yrittää kontrolloida tilannetta ja päättää, milloin silittäminen riittää. Kolmas potentiaalinen teoria on, että kissat eivät ole tottuneet pitkiin keskinäisiin hellyydenosoituksiin. Kissojen väliset nuolemishetket ovat yleensä lyhyitä, ja kissa väsyä ihmisen usein kauan kestäviin silittelytuokioihin (Bain ja Stelow 2014). Jotkut kissat sietävät vähemmän silitystä, kun ne kasvavat aikuisiksi (Overall ym. 2004).

Kun kissat hoitavat toisiaan, ne nuolevat toistensa päätä ja niskaa. Kissoille ei siis ole luonnollista, että niiden mahaan, kylkiin tai tassuihin kosketaan. Monet kissat eivät tämän vuoksi pidä näiden alueiden silittämisestä. Kissan mielestä epämiellyttävillä alueilla koskeminen johtaakin usein silityksen indusoimaan aggressioon (Crowell-Davis ym. 2004).

Yleensä silittämisen yhteydessä purevat kissat osoittavat tätä käytöstä kaikkia silittäviä ihmisiä kohtaan. Tämä osoittaa sen, että pitkäkestoinen silittäminen on se tekijä, mitä kissa ei siedä, eikä niinkään joku tietty henkilö. Useimmissa tapauksissa kissa alkaa ennen aggression osoittamista heiluttaa häntäänsä, sen korvat siirtyvät taakse ja pupillit laajenevat (Bain ja Stelow 2014). Paras tapa ehkäistä epätoivottua puremista on lopettaa silittäminen tarpeeksi ajoissa, viimeistään silloin, kun kissa alkaa ilmentää ärsyyntymisen merkkejä. Yleensä omistaja oppii kokemuksen kautta, kuinka kauan kissaa voi silittää ennen kuin se hermostuu (Hart ja Hart 2014).

Käsittelyn indusoima aggressio on samankaltaista kuin silityksen indusoima aggressio. Se tapahtuu käsittelyn seurauksena esimerkiksi kynsien leikkaamisen, harjauksen, kissan syliin ottamisen tai eläinlääkärin vastaanoton yhteydessä (Bain ja Stelow 2014). Kissaa voidaan vähitellen siedättää käsittelytilanteisiin esimerkiksi herkkujen avulla. Siedättäminen aloitetaan tasolta, jossa kissa pysyy vielä rauhallisena. Tästä edetään asteittain kohti haluttua tavoitetta. Siedättämisessä tulee kuitenkin olla erittäin kärsivällinen ja edetä kissan sallimalla tahdilla (Heath 2009).

12.1.4 Epäsuora aggressio

Epäsuora aggressio eli siirretty aggressio on aggression uudelleenohjaamista johonkin muuhun, kuin aggression todelliseen aiheuttajaan. Jotta epäsuora aggressio voidaan diagnosoida, tulee

sen primaarinen syy selvittää (Chapman 1990). Amatin ym. (2008) tutkimuksen mukaan yleisin syy epäsuoraan aggressioon on kova ääni tai vuorovaikutus toisen kissan kanssa (95 %). Sama tutkimus osoitti, että noin 65 prosenttia kissoista uudelleenohjasi aggressionsa ihmistä kohtaan, yleensä omistajaansa kohtaan. Yleinen kissanomistajien mainitsema syy kissan epäsuoraan aggressioon on ulkona liikkuva vieras kissa. Sisäkissa ei voi osoittaa aggressiotaan ulkona olevaa kissaa kohtaan, joten se uudelleenohjaa aggressionsa omistajaansa tai toista sisäkissaa kohden (Bain ja Stelow 2014). Tähän ennaltaehkäisevänä keinona on estää kissaa näkemästä ulkona liikkuvia lajitovereitaan esimerkiksi peittämällä ikkuna (Heath 2009).

Epäsuora aggressio omistajaa kohtaan voi myös olla seurausta saman talon kissojen välisestä tappelusta. Etenkin, jos omistaja yrittää keskeyttää tappelun, voi tilanne muuttua ongelmalliseksi (Bain ja Stelow 2014). Tämän vuoksi kissaa ei tulisi koskaan käsitellä, jos se osoittaa aggressiota jotakin kohtaan (Overall ym. 2004). Kissojen välisen tappelun keskeyttämisen keinoja käsitellään kissojen välisen aggression yhteydessä.

12.1.5 Ihmisiin kohdistuvan aggression hoitokeinot

Aggression hoidossa on ensisijaisen tärkeää selvittää syy sen taustalla (Bain ja Stelow 2014). Ihmisiin kohdistuvan aggression syitä ja niiden hoitokeinoja on käsitelty edellä. On erittäin tärkeää, että omistaja pyrkii välttämään tilanteita, joissa aggressiota esiintyy. Tämän lisäksi aggressioon taipuvaista kissaa ei saisi kiihdyttää millään tavoin. Esimerkiksi huutaminen tai aggressiivinen käyttäytyminen kissaa kohtaan voi laukaista kissan aggression. Sen sijaan, että keskittyy keskeyttämään kissan epätoivottua käyttäytymistä, paljon tehokkaampi tapa olisi palkita kissaa siitä, mitä sen toivotaan tekevän (Bain ja Stelow 2014).

Joissakin tilanteissa on turvallisinta sijoittaa aggressiivinen kissa hetkeksi erilleen ihmisistä ja muista kissoista toimintasuunnitelman laatimisen ajaksi. Lääkkeellinen hoito on usein tärkeä osa kissan aggression hoidossa, mikäli kipu, pelko, stressi tai ahdistus on syynä aggressioon (Bain ja Stelow 2014, Beaver 2004).

Ympäristön virikkeellistämisen on todettu lisäävän eläinten hyvinvointia (Widman ym. 1992). Kissan elinympäristön virikkeellistäminen auttaa moniin käytösongelmiin, samoin se myös vähentää aggression esiintymistä (Bradshaw 1992). Ympäristön virikkeellistämistä on käsitelty aiemmin omassa kappaleessaan.

Tylsistynyt kissa, joka purkaa energiaansa ihmisiin aggressiivisen käyttäytymisen kautta, voi hyötyä kissakaverin saamisesta. Yleensä kissan seuraksi kannattaa ottaa pentu, koska uusi tulokas hyväksytään näin todennäköisemmin (Bradshaw 1992). Uuden kissan sukupuolesta on vaikea tehdä suosituksia, koska tutkimustulokset vaihtelevat (Pachel 2014).

Jos ympäristö on sopiva, kannattaa kissaa ulkoiluttaa paljon, koska se tuottaa kissalle virikkeitä ja on hyvä turhautumisen hoitokeino (Bradshaw 1992, Heidenberg 1997). Kissan vapaana ulkoiluttamisessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että jos kissa joutuu tappeluun naapuruston kissojen kanssa, voi se pahentaa aggressiota myös ihmisiä kohtaan (Bain ja Stelow 2014).

12.2 Kissojen välinen aggressio

12.2.1 Kissojen domestikaation haasteet

Villeinä elävät kissat perustavat populaatioita, jotka koostuvat emokissasta ja sen jälkeläisistä. Myös useampi toisilleen sukua oleva emokissa voi asua samalla alueella ja hoitaa jälkeläisiä yhdessä, jos alueella on tarpeeksi ruokaa ja muita resursseja (Crowell-Davis ym. 2004). Nuoret urokset jättävät yleensä synnyinyhteisönsä (Lindell ym. 1997). Ne eivät useinkaan liity uuden yhteisön jäseneksi, vaan ainoastaan vierailevat populaatioissa lisääntymisaikana (Heath 2009). Vaikka populaatiot eivät ole täysin suljettuja, on uuden tulokkaan vaikeaa liittyä niihin, ja aggression osoittaminen uutta yksilöä kohtaan on hyvin tavallista. Uusi tulokas joutuu usein viipymään populaation laitamilla useita viikkoja, kunnes se vähitellen mahdollisesti hyväksytään populaation jäseneksi (Crowell-Davis ym. 2004).

Suuri ero vapaasti ulkona elävien ja sisäkissojen välillä on se, että sisäkissoilla ei välttämättä ole mahdollisuutta vältellä toisiaan, kuten ne tekisivät luonnollisessa ympäristössään (Pachel 2014). Luonnossa eri sukua olevat yksilöt eivät myöskään yleensä muodosta populaatiota keskenään, kun taas saman talon kissat ovat usein eri sukuisia. Tämän vuoksi sisäkissojen välit voivat joskus olla haasteellisia (Heath 2009). Jos kotikissat eivät viihdy toistensa seurassa, tilannetta helpottaa, jos ne pääsevät vapaasti ulkoilemaan, koska silloin niillä on enemmän tilaa väistää toisiaan (Pachel 2014).

12.2.2 Kissojen hierarkiarakenne

Suurimmalla osalla sosiaalisista eläinlajeista esiintyy hierarkiarakennetta ja dominanssia, samoin myös kissoilla (Shizuka ja McDonald 2012). Kissayhteisössä dominanssin selkeys riippuu yhteisön koosta. Pienillä alle viiden kissan ryhmillä on usein yksinkertainen lineaarinen hierarkiarakenne, kun taas isommissa ryhmissä kissojen välinen hierarkiarakenne ei ole yhtä yksiselitteinen. Jos resursseja on hyvin saatavilla, kissojen välinen dominanssi ei välttämättä kuitenkaan tule pienissäkään ryhmissä esille (Crowell-Davis ym. 2004). Kissojen sosiaaliset suhteet voivat myös muuttua elämän aikana (Overall ym. 2004).

Kissat pitävät hierarkiarakennetta yllä hienovaraisilla signaaleilla, mitkä yleensä estävät fyysisten tappeluiden syntymisen (Bain ja Stelow 2014). Normaaliassa tilanteessa hierarkiassa alempana oleva kissa välttää dominoivampaa yksilöä etenkin tietyissä tilanteissa, kuten ruokinnan yhteydessä. Tämän vuoksi dominoiva kissa ei haasta toista kissaa tappeluun (Knowles ym. 2004). Suoraa aggressiota ei siis synny (Overall 2013). Kissat pyrkivätkin välttämään tappeluita viimeiseen asti (Heath 2009), ja yleensä tappeluita syntyy vain, jos kissojen välinen kommunikaatio ei jostakin syystä toimi (Bain ja Stelow 2014).

Suoraa aggressiota esiintyy, kun kissat eivät tunne toisiaan. Sitä havaitaan myös tapauksissa, missä kissat tuntevat toisensa tasa-arvoisiksi, eikä kumpikaan kissoista dominoi toista. Hienovaraisempien signaalien käyttö on taas yleisempää tapauksissa, missä kissat tuntevat toisensa hyvin, mutta eivät näe toisiaan tasa-arvoisina (Overall 2013).

Lindellin ym. (1997) tutkimuksessa todettiin, että aggressiotapauksissa yleensä aina voidaan tunnistaa alistava ja alistettava yksilö. Joissakin tapauksissa toisen kissan dominoiminen on niin voimakasta, että se vaikuttaa huomattavasti alistuvan kissan hyvinvointiin. Dominoiva kissa voi esimerkiksi jatkuvasti ajaa alistuvan kissan pois nukkumapaikaltaan tai asettua alistuvan kissan tielle siten, että se ei uskalla mennä syömään, juomaan tai hiekkalaatikolle. Tämä epäsuoran aggression osoittaminen voi jäädä helposti omistajalta huomaamatta (Pachel 2014).

12.2.3 Kissojen välisen aggression yleisyys ja syyt

Suomen kissatalouksissa on keskimäärin 1,7 kissaa (STT 2016), ja aggressio kissojen välillä on hyvin yleistä. Vapalahden ym. (2016) kyselytutkimuksessa 41 prosenttia kissoista oli

vähintään hieman aggressiivisiä muita kissoja kohtaan. Turkkilaisten vanien ja bengalien on havaittu olevan muita rotuja aggressiivisempia toisia kissoja kohtaan (Vapalahti ym. 2016).

Monikissatalouksissa kissojen välinen suora aggressio voi vaihdella silloin tällöin toistuvasta sähisemisestä tai nahistelusta yhden kissan osoittamiin vakaviin fyysisiin hyökkäyksiin kaikkia lähistöllä olevia kissoja kohtaan. Itsevaltainen aggressio ja hyökkääminen aina saman kohteen kimppuun ovat yleisiä ongelmia (Bradshaw 1992). Etenkin uuden kissan tullessa taloon ovat ongelmat tavallisia. Levinen ym. (2005) tutkimuksessa yli 50 prosentissa uusien kissojen tutustumisista esiintyi puremista tai raapimista. Myös pysyvä sietämättömyys uutta kissatulokasta kohtaan on yleistä (Bradshaw 1992), ja kissojen välinen aggressio on usein toisesta kissasta luopumiseen taustalla (Casey ym. 2009).

Kissojen välinen aggressio voi johtua monesta eri syystä. Se voi olla epäsopivaa kissojen keskinäistä leikkimistä tai toisen kissan saalistamista, pelon aiheuttamaa puolustautumista, epäsuoraa aggressiota (Pachel 2014), levottomuuden tai turhautumisen aiheuttamaa energian purkamista, seurausta sosiaalisesta stressistä (Heath 2009) tai reviirin puolustamista (Pachel 2014). Kissan lisääntyntä aggressiivisuutta toisia kissoja kohtaan voivat aiheuttaa myös monet sairaudet, kuten kilpirauhasen liikatoiminta, kasvaimet aivoissa tai ruoka-aineyleikkisyys (Bradshaw 1992). Myös mahdollinen kissan puutteellinen pentuiän sosiaalistaminen muihin kissoihin tulee ottaa huomioon (Heath 2009).

12.2.4 Kissojen välisen aggression ehkäiseminen

Aggressiivinen käyttäytyminen kissojen välillä aiheuttaa usein sekä kissoille että niiden omistajalle stressiä ja on hyvinvointiongelma siihen osallisten kissojen välillä (Pachel 2014). Lisäksi kissojen aggressiivisuus toisiaan kohtaan eskaloituu helposti vaaralliseksi tappeluksi (Heath 2009). Tämän vuoksi kissojen väliseen aggressioon tulisi puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (Pachel 2014). Kastraation on todettu vähentävän kissojen välistä aggressiota sekä merkkailua kastraatioiästä riippumatta (Hart ja Barrett 1973). Kastratio onkin erittäin suositeltavaa aggressio-ongelmista kärsivälle kissalle.

Sairauksien poissulkemisen jälkeen määritetään, kuinka monta sosiaalista ryhmää kissat muodostavat (Heath 2009). Jos kissat kuuluvat samaan ryhmään, ne nuolevat ja puskevat toisiaan aika ajoin (Bradshaw ja Hall 1999). Eri sosiaalisiin ryhmiin kuuluvia kissoja ei

pakoteta tulemaan kavereiksi keskenään, vaan niille tarjotaan resursseja niin paljon, että ne pystyvät elämään saman katon alla ilman suurempia riitoja (Heath 2009).

Kissojen ilmeitä ja aggression esiintymistilanteita tarkkailemalla määritetään aggression syy ja vakavuusaste. Myös muut mahdolliset käyttäytymisongelmat, kuten virtsalla merkkailu tai liiallinen nuoleminen otetaan huomioon (Heath 2009), ja näiden pohjalta tehdään tapauskohtainen hoitosuunnitelma. Tiettyä samanlaista menetelmää ei ole olemassa, sillä jokaisen kissan välinen suhde on erilainen. Jos kissat silloin tällöin toistuvasta nahistelusta huolimatta nukkuvat välillä vierekkäin ja nuolevat toisiaan, ongelma ei ole kovin vakava. Jos taas aggressio on usein toistuvaa ja fyysisiä vahinkoja aiheuttavaa, eivätkä kissat viihdy lainkaan toistensa seurassa, on ongelma hyvin vakava, ja kissat kannattaa erottaa toisistaan uuden totuttamissuunnitelman laatimisen ajaksi. Jos yksi kissoista hyökkää aina muiden kimppuun, voidaan sille laittaa kaulapanta, johon kiinnitetään kulkunen, jotta muut kissat pystyvät helpommin seuraamaan sen liikkeitä ja välttämään konflikteja (Pachel 2014). Mikäli kissoja ei yrityksistä huolimatta pystytä pitämään samassa kodissa ilman suuria tappeluita, tulisi kissojen hyvinvoinnin vuoksi etsiä yhdelle tai useammalle kissalle uusi koti (Heath 2009).

Monesti aggression taustalla on kissojen eri ikä tai erilaiset luonteet. Tällöin yksi kissa saattaa yrittää haastaa toista tuloksetta leikkiin (Heath 2009). Leikkikäyttäytymisen tulisi olla aina molemminpuolista, jotta molemmat yksilöt nauttisivat siitä. Jos vaaniminen ja hyökkäykset kohdistuvat vain toiseen yksilöön ja hyökkäysten kohde sähisee ja välttelee hyökkäävää yksilöä, käyttäytyminen tulisi pyrkiä estämään (Pachel 2014). Tällaisessa tapauksessa aktiivisemmalle kissalle tulee tarjota paljon virikkeitä ja vetäytyvälle kissalle piilopaikkoja (Bernstein ja Strack 1996). Kissan virikkeellistämistä on käsitelty kohdassa ympäristön virikkeellistäminen, ja piilopaikkojen tarjoamista käsitellään seuraavassa kappaleessa.

Yksi yleinen aggression syy muuten ystävällismielisten kissojen välillä on toisen kissan paluu eläinlääkärin vastaanotolta. Kissat viestivät paljon hajujen avulla ja tunnistavat myös toisensa hajun perusteella. Eläinlääkäristä palannut kissa voi tuoksua toisen mielestä vieraalta, ja etenkin jos kissa kaiken lisäksi käyttäytyy poikkeavalla tavalla lääkkeiden vaikutuksen alaisena, voi konfliktitilanne syntyä (Bradshaw 2018). Omistajan tulisikin aina esitellä kotiin palaava kissa varovasti muille kissoille ja antaa niiden tulla haistelemaan kopassa olevaa kissaa ennen sen irti päästämistä.

Uuden vauvan tai kissan tullessa taloon kannattaa yksilöiden hajuja vaihtaa keskenään ennen varsinaista tutustuttamista. Kun uusi yksilö lopulta tuodaan konkreettisesti paikan päälle, tunnistaa kissa tulokkaan hajun perusteella ja varsinainen tutustuminen sujuu yleensä helpommin (Bradshaw 2018).

12.2.5 Resurssien tarjoaminen

Monikissatalouksissa sisäkissat elävät usein tiheämmin kuin luonnossa, ja tämän vuoksi ne joutuvat vuorottelemaan ja jakamaan resursseja keskenään. Näin ollen omistajan tarjoamien resurssien määrällä on suuri vaikutus kissojen välisiin suhteisiin (Crowell-Davis ym. 2004). Kun resursseja on paljon saatavilla, kissat, jotka eivät pidä toisistaan, voivat helpommin elää omissa oloissaan. Ruokaa ja vettä pitäisi tarjolla useassa eri paikassa. Hiekkalaatikoita tulisi olla yksi enemmän kuin talossa asuvia kissoja, ja ne kannattaisi sijoitella siten, että jokaisella kissalla on aina pääsy hiekkalaatikoille ilman toisten kissojen häiriköintiä. Kissoille tulisi tarjota paljon korkeita tähytyspaikkoja, kiipeilyalueita sekä lattiatason lähelle piilopaikkoja, jotta talon kolmiulotteista pinta-alaa saadaan suurennettua ja kissat voivat pitää toisiinsa etäisyyttä (Pachel 2014). Piilopaikat ja kiipeilyalueet tulisi sijoitella siten, että etenkin heikommassa asemassa oleva kissa hyötyisi niistä ja pystyisi ottamaan dominoivaan kissaan etäisyyttä (Bernstein ja Strack 1996).

Vapaasti ulos pääsevät kissat voivat helpommin väistää toisiaan, joten piilopaikat eivät ole niille yhä tärkeässä asemassa (Pachel 2014). Myöskään omistajan tarjoamien aktivoivien resurssien määrällä ei ole ulkoilevalle kissalle yhtä suurta merkitystä, koska kissa saa virikkeitä luonnosta (Palmer ja Sandøe 2014). Omistajan tulee kuitenkin huolehtia siitä, että kukin kissa saa syödä ja juoda rauhassa (Pachel 2014).

12.2.6 Tappelun keskeyttäminen

Tappelevien kissojen väliin ei ikinä saisi mennä, koska kissat voivat kiihdyksissään purra tai raapia ketä tahansa. Jos kissa hyökkää toisen kissan kimppuun, voi kova ääni saada tappelun keskeytymään. Toisaalta joidenkin kissojen aggressiota tämä voi vain pahentaa, joten aina tulee toimia tapauskohtaisesti (Overall ym. 2004). Myös ovikellon soittaminen tai oven koputtaminen voi saada kissojen huomion hetkeksi siirtymään muualle, ja hyökkäyksen kohde

pääsee pakenemaan. Hyvin vakavissa tilanteissa voi kissoja yrittää erottaa toisistaan heittämällä niiden päälle vettä tai lakanan. Toisen kissoista voi myös vangita pyykkikorin tai vastaavan alle. Näihin toimenpiteisiin ryhtyessään omistajan tulee kuitenkin olla erittäin varovainen ja huomioida, että epäsuoran aggression mahdollisuus on aina olemassa ja kissa voi käydä ihmisen kimppuun. Aggressiivisen tappelun jälkeen olisikin hyvä turvallisuussyistä eristää kiihtynyt kissa muusta perheestä, kunnes se rauhoittuu (Pachel 2014).

12.2.7 Feromonit ja lääkkeaineet

Kissan feromoneja sisältävistä Feliway-perheen tuotteista Feliway Friends (Orion Pharma Eläinlääkkeet) sisältää synteettisesti valmistettua kissan maitorauhasista imetyksen aikana vapautuvaa hormonia, joka lohduttaa ja rauhoittaa pentuja ja vahvistaa siteen muodostumista emon ja pentujen välille. DePorterin ym. (2018) pilottitutkimuksessa feromonia tutkittiin aggression hoidossa yhdessä muiden hoitokeinojen kanssa 45 monikissataloudessa, ja feromonin todettiin olevan toimiva lisäapu kissojen välisen aggression hoidossa.

Myös joitakin lääkkeitä, kuten ihmisten masennuslääkkeitä, voidaan käyttää aggression hoidon tukena eläinlääkäriin harkinnan mukaan, etenkin jos kissa kärsii pelosta, levottomuudesta tai heikentyneestä impulsiivisuuden kontrollointikyvystä (Pachel 2014).

13 ARKUUS JA PELKO

13.1 Pelon taustaa

Heidenbergerin (1997) tutkimuksessa yleisin omistajien mainitsema ongelma kissan käyttäytymisessä oli pelokkuus. Hermostuneisuutta ja pelkoa esiintyy kissoilla etenkin vieraita ihmisiä, ääniä tai tiettyä perheenjäsentä kohtaan (Neville 1991). Myös pelko kantokoppaa, matkustamista ja eläinlääkärikäyntiä kohtaan ovat yleisiä (Overall 2013). Kissa osoittaa pelkoaan liikkumalla matalalla, usein karvat pystyssä. Jos se ei pääse pelottavasta tilanteesta karkuun, voi se puolustautua aggressiivisesti (Heidenberger 1997). Usein pelokas kissa yrittää käpertyä niin pieneksi kuin mahdollista, sen korvat ovat luimussa ja pupillit laajentuneet. Pelokas kissa voi täristä (Overall 2013).

Pelko on luonnollinen tunne, joka saa aikaan mahdollisesti vaarallisen tilanteen välttämisen (Casey 2002). Normaali kissan vaste pelkoon on piiloutuminen (Overall 2013). Kissa kokee olonsa turvallisemmaksi, kun se pääsee pakenemaan uhkaa piilopaikkaan tai korkealle vaaran ulottumattomiin. Tämän vuoksi piiloutumista ei saisi estää. Kissaa ei myöskään tulisi ottaa ulos piilopaikastaan, sillä se tekee kissan vain ahdistuneemmaksi (Casey 2009). Jos kissa viettää pitkiä aikoja piiloutuneena, se ei välttämättä syö tai juo tarpeeksi. Kissan riittävästä ravinnonsaannista tulee huolehtia tarjoamalla sille ruokaa sellaiseen paikkaan, mistä se suostuu sen syömään (Casey 2009). Myös kissan hiekkalaatikon pääsystä tulee huolehtia (Pachel 2014).

Pääsyyinä kissan pelkoon pidetään kissanpennun puutteellista sosiaalistamista tai traumaattista kokemusta (Beaver 2003). Myös kissan perimä vaikuttaa sen sopeutumiseen vieraita asioita ja ihmisiä kohtaan (Heidenberger 1997). Vapalahden ym. (2016) kyselytutkimuksessa turkkilaisilla vaneilla, venäjänsinisillä, bengaleilla, seychelleilla ja kotikissoilla esiintyi enemmän arkuutta uusia asioita ja ihmisiä kohtaan.

13.2 Pelon hoitokeinot

Piiloutuminen on merkki kissan stressistä, ja stressi vaikuttaa negatiivisesti kissan hyvinvointiin (Rochlitz 2014). Tämän vuoksi kissan pelon ja sitä seuraavan piiloutumisen syy

tulisi aina selvittää ja puuttua siihen (Casey 2009). Myös sairaana kissa usein vetäytyy ja voi näyttää pelokkaalta, joten kissan terveydentilan tutkiminen on tärkeää (Overall 2013).

Kissaa voi totuttaa pelottaviin tilanteisiin eri tavoin, esimerkiksi vastaehdollistamalla. Klassinen vastaehdollistaminen on menetelmä, jossa eläin opetetaan suhtautumaan tiettyyn tilanteeseen uudella tavalla liittämällä siihen jokin positiivinen asia. Yksinkertaisin tapa on palkita kissaa pelottavissa tilanteissa ruoan avulla (Overall 2013). Operantti vastaehdollistaminen on taas menetelmä, jossa eläin opetetaan korvaamaan epätoivottu käyttäytyminen toisella (Beaver 2003). Kissan kouluttamisessa yhdistellään usein siedättämisen ja vastaehdollistamisen menetelmiä (Overall 2013).

Jos kissan kotona on jokin pelottava asia, kannattaa kissalle luoda turva-alue esimerkiksi antamalla sille oma huone. Pelottavan asian, esimerkiksi muiden kissojen pääsy turva-alueelle estetään (Casey 2009). Feliway-haihduttimen asentamista kissan turva-alueelle kannattaa kokeilla, koska sillä voi olla kissan stressiä vähentäviä vaikutuksia (Pereira ym. 2015). Myös monia lääkkeitä voidaan käyttää kissan pelon hoidossa (Overall 2013).

13.2.1 Kissan totuttaminen vieraisiin ihmisiin

Omistajan kannattaa antaa kissalleen paljon huomiota ja hellyyttä, jos se pelkää vieraita ihmisiä (Heidenberger 1997). Kissan totuttaminen vieraisiin ihmisiin onnistuu usein hyvin, kun se tehdään rauhassa ja huolella. Tämä tapahtuu siten, että omistaja houkuttelee kissan ulos piilopaikastaan herkun avulla vieraan ihmisen läsnä ollessa. Vieraan ihmisen tulee asettua istumaan niin kauas kissasta, että kissa uskaltaa tulla ulos piilopaikastaan. Vieras ei saa ottaa kissaan mitään kontaktia. Vähitellen vieraan ja kissan välistä etäisyyttä pienennetään. On tärkeää, että vieras ei lähesty eikä huomioi kissaa totuttamiskauden aikana, jotta kissa ei pelästyisi vierasta (Casey 2009).

13.2.2 Matkustuspelko

Kissa kannattaa totuttaa jo pentuna kantokoppaan. Ennen ensimmäistä automatkaa on tärkeää, että kantokoppa on kissalle tuttu ja turvallinen paikka. Kantokopan olisi hyvä olla osa kissan kodin sisustusta, johon se saattaa mennä lepäilemään jopa vapaaehtoisesti (Rodan ym. 2011).

Kissaa voi totuttaa kantokoppaan positiivisesti vahvistamalla ruoan tai lelun avulla. Kun kissa on totunut koppaan, voidaan kissa hetkeksi sulkea sinne. Seuraava vaihe on kissan kanniskelu huoneistossa kopan sisällä. Kun kissa on totunut tähän, viedään koppa hetkeksi autoon, ja seuraavalla kerralla voidaan käynnistää auto (Rodan ym. 2011).

Kissa kannattaa viedä säännöllisesti mukaville lyhyille automatkoille kohteisiin, joissa kissaa palkitaan. Mukaan kannattaa ottaa herkkuja ja kissan lempileluja. Jos kissa pitää harjaamisesta, voi kissan harjaaminen matkan aikana tehdä sen olon mukavammaksi (Rodan 2008).

Jos kissa pelkää matkustamista, kannattaa Feliway naamaferomonia suihkuttaa koppaan 30 minuuttia ennen kuin kissa houkutellaan sinne. Jos kissa ei mene kantokoppaan vapaaehtoisesti, voi tilannetta helpottaa sulkemalla kissa ja koppa pienempään tilaan ja tämän jälkeen koittaa houkutella kissaa koppaan. Kissaa ei tulisi laittaa koppaan väkisin. Jos kopan katto on irrotettavissa, voi sen poistaminen helpottaa kissan koppaan menoa, jonka jälkeen katto laitetaan takaisin paikoilleen (Rodan ym. 2011).

Myös kissat voivat kärsiä matkapahoinvoinnista, ja sen hoito on tärkeää, jotta matkustaminen olisi kissalle miellyttävämpää. Lisäksi matkapahoinvointi voi olla yhteydessä matkustuspelon kehittymiseen (Mariti ym. 2012). Matkapahoinvoinnista kärsivää kissaa tulisi paastottaa vähintään kaksi tuntia ennen matkan alkamista. Myös kissan kopan peittäminen voi auttaa pahoinvointiin (Rodan 2008). Lisäksi kissalle voidaan antaa pahoinvointia estäviä lääkkeitä, esimerkiksi maropitanttia, joka Hickmanin ym. (2008) tutkimuksen mukaan estää erittäin hyvin liikkeen indusoimaa oksentelua.

14 PAKKO-OIREINEN KÄYTTÄYTYMINEN

Pakko-oireinen käyttäytyminen (engl. *compulsive behavior*) on tavallisesti konfliktin aiheuttama käyttäytymismalli, joka esiintyy myöhemmin alkuperäisen asiayhteyden ulkopuolella. Käyttäytyminen on epänormaalia, jos se esiintyy väärässä asiayhteydessä ja on usein toistuvaa, liioiteltua tai jatkuvaa (Frank 2013). Pakko-oireisen käyttäytymisen esiintymistiheys lisääntyy usein, jos eläin ei pysty sopeutumaan ympäristön muutoksiin (Mason ja Rushen 2006).

Kolme yleisintä kissoilla esiintyvää pakko-oireista käyttäytymismallia ovat psykogeeninen alopesia, pica ja tuntoyliherkkyys (engl. *feline hyperesthesia syndrome*) (Amat ym. 2016). Tässä tutkielmassa käsitellään tarkemmin näitä. Muita pakko-oireita ovat muun muassa villan imeminen, omien jalkojen pureskelu, esineiden pureskelu tai nuoleminen, jatkuva naukuminen ja hännän jahtaaminen (Luescher 2013).

14.1 Pakko-oireisen käyttäytymisen syyt

Pakko-oireinen käyttäytyminen on seurausta ympäristön aiheuttamasta konfliktista, turhautumisesta tai stressistä. Esimerkiksi virikkeiden puutteellisuus, kissan epäjohtonmukainen kohtelu, konflikti toisen kissan kanssa tai stressiä aiheuttava sairaus voivat johtaa pakko-oireiseen käyttäytymiseen. Myös yksilön perimä voi vaikuttaa pakko-oireisen käyttäytymismallin puhkeamisalttiuteen ja siihen, millaisen pakko-oireyhtymän eläin kehittää itselleen (Luescher 2013). Esimerkiksi siamilaiset ja burmat ovat alttiita villan imemiselle (Borns-Weil ym. 2014). Myös eläimen luonne, kuten geneettinen pelokkuus, voi lisätä alttiutta kehittää pakko-oireinen käyttäytymismalli (Luescher 2013).

14.1.1 Psykogeeninen alopesia

Suomalaisessa kyselytutkimuksessa 8 prosenttia kotikissoista, 8 prosenttia burmista, 8 prosenttia burmilloista ja 8 prosenttia singapuroista nuoli itseään usein tai hyvin usein (Vapalahti ym. 2016). Liiallinen nuoleminen voi johtaa psykogeeniseen alopesiaan. Se on kissan liiallisen itsensä nuolemisen aikaansaamaa karvattomuutta, jonka taustalta ei löydetä elimellistä syytä. Kissan nuolema alue muuttuu karvattomaksi, koska karvat katkeavat nuolemisesta johtuen (Tapp ja Virga 2012). Yleensä karvattomat alueet sijoittuvat vatsan,

nivusten, hännän tai selän alueelle. Myös etujalkojen sisäpinta on tyypillinen nuoleminen kohde (Beaver 2003, Tapp ja Virga 2012). Sekundäärisenä reaktiona alueelle voi kehittyä infektio, hyperpigmentaatiota tai jäkälöitymistä (Tapp ja Virga 2012).

Psykogeenisen alopesian taustalla on usein stressi, pelko tai ympäristön virikkeettömyys, ja sitä tavataan enemmän sisäkiissoilla (Tapp ja Virga 2012). Kissan heikentyneen hyvinvoinnin on todettu olevan yhteydessä itseaiheutettujen vahinkojen esiintymiseen (Titeux 2018). Myös kissan rotu voi altistaa sairaudelle. Siamilaiset ja abessinialaiset ovat psykogeeniselle alopesialle alttiimpia (Amat ym. 2016). Scottin ym. (2012) tutkimuksen mukaan psykogeeninen alopesia on kuitenkin yli-diagnosoitu sairaus, joten kissan huolellinen kliininen tutkiminen on tärkeää ennen diagnoosin tekemistä. Kissan vatsan alueen nuoleminen voi esimerkiksi olla seurausta virtsarakon tulehduksen aiheuttamasta kivusta, jota esiintyy esimerkiksi FIC:ssä (Amat ym. 2016).

14.1.2 Pica

Pica tarkoittaa ruoaksi kelpaamattoman materiaalin syömistä. Yleisimpiä kissan syömiä materiaaleja ovat villa, puuvilla, synteettinen kuitu, muovi sekä paperi (Bradshaw ym. 1997). Pica alkaa yleensä kissan ensimmäisen ikävuoden aikana, minkä jälkeen sitä esiintyy muutaman vuoden ikään saakka. Kissan aikainen vieroittaminen voi lisätä pican kehittymisen riskiä, ja pica alkaa yleisimmin parin kuukauden sisällä kissan vieroittamisesta (Bradshaw ym. 1997). Varhaisiän stressiä pidetäänkin altistavana tekijänä pican synnyssä (Casey 2009). Myös kissan rotu voi vaikuttaa häiriön esiintymiseen. Bradshawin ym. (1997) tutkimuksessa picaa esiintyi enemmän itämaisilla kissoilla. Lisäksi ulkoilumahdollisuuden puute voi altistaa picalle (Casey 2009).

Pican estämisessä ensisijainen hoitokeino on poistaa kissan syömiä materiaali sen ulottuvilta ja tehdä kissan ruokintahetkistä mahdollisimman positiivisia. Tämä tehdään tarjoamalla kissalle hyvin maistuvaa ruokaa ja tekemällä ruokintahetkistä aktiivisia. Kissan aktiivista ruokintaa on käsitelty aiemmin kissan luonnollisten ruokailutottumusten yhteydessä. Myös kissan ympäristön virikkeellistämisestä on usein apua pican hoidossa (Casey 2009). Tätä on käsitelty aiemmin omassa kappaleessaan.

Jotkut kissat saattavat stressaantua, jos niiltä estetään niiden aiemmin syömän materiaalin saanti. Tämän seurauksena voi olla, että kissa ei suostu syömään mitään. Tällöin pieniä vaarattomia määriä materiaalia voidaan lisätä kissan ruokaan ja vähentää materiaalin määrää ruoassa vähitellen (Casey 2009).

14.1.3 Tuntoyliherkkyys

Tuntoyliherkkyys (engl. *feline hyperesthesia syndrome* eli FHS) on huonosti ymmärretty häiriö, jossa kissa saa äkillisiä kohtauksia. Tällöin kissan iho nykii, häntä heiluu, kissa juoksentelee ja hyppii sekä äänтелеe voimakkaasti (Amengual ym. 2018). Kissa voi myös nuolla ja rapsuttaa itseään kiihkeästi. Muita mahdollisia oireita voivat olla lisääntynyt syljen erityys ja kontrolloimaton virtsaaminen (Beaver 2003). FHS:aa esiintyy enemmän aikuisilla kissoilla (Amat ym. 2016).

FHS:n taustasyiksi on ehdotettu epileptisen kohtauksen ja myopatian yhdistelmää (Amat ym. 2016). Amengualin ym. (2018) tutkimuksessa FHS:sta kärsivien kissojen hermostosta ei kuitenkaan löydetty merkittäviä muutoksia. He ehdottavatkin mahdollisesti dermatologista tai käyttäytymiseen liittyvää ongelmaa oireiden taustasyiksi.

14.2 Pakko-oireisen käyttäytymisen diagnosointi ja hoitokeinot

Koska pakko-oireinen käyttäytyminen voi olla normaalia käyttäytymistä epänormaalissa asiayhteydessä tai epänormaalissa määrin, kissan historian selvittämisellä on oleellinen merkitys sen määrittämisessä, onko eläimellä todellisuudessa pakko-oireinen käyttäytyminen (Overall ja Dunham 2002). Myös useat sairaudet voivat aiheuttaa pakko-oireita, joten on tärkeää sulkea ne pois kissan laaja-alaisen tutkimisen avulla (Luescher 2013).

Pakko-oireisen käyttäytymisen hoidossa pitäisi pyrkiä löytämään konfliktin, turhautumisen tai stressin syy ja puuttua siihen. Lisäksi stressitekijät kissan elämässä tulisi pyrkiä minimoimaan (Luescher 2013). Kissan stressin vähentämiskeinoja on käsitelty omassa osiossaan.

Kissan huomioiminen vähentää pakko-oireiden esiintymistä. Kun kissa ja omistaja keskittyvät yhteiseen asiaan, kuten leikkimiseen tai silittelyhetkeen, siirtyy kissan huomio yhteiseen tekemiseen ja pakko-oireet jäävät vähemmälle (Tapp ja Virga 2012). Myös monia lääkkeitä

voidaan käyttää kissan pakko-oireiden hoidossa (Overall 2013). Kissan rankaisemista ei saisi koskaan käyttää pakko-oireisen käyttäytymisen estämisessä, koska rankaisu on ennalta-arvaamatonta ja tämän vuoksi aiheuttaa kissalle stressiä (Luescher 2013).

15 MASENNUS

15.1 Masennuksen oireet ja syyt

Kissan masennus on huonosti tutkittu sairaus, ja keskustelua käydään siitä, voiko termiä käyttää eläimillä. Tässä opinnäytetyössä kuitenkin käytetään kissasta käsitettä masentunut silloin, kun kissa vetäytyy omiin oloihinsa, eikä innostu enää samoista asioista kuin ennen. Masentuneen kissan ruokahalu voi olla heikentynyt, minkä seurauksena kissa voi laihtua. Myös kissan unirytmi voi muuttua. Se voi nukkua paljon enemmän kuin normaalisti. Lisäksi kissa voi lakata hoitamasta turkkiaan (Overall 2013). Samoja oireita kuin masennuksessa esiintyy myös kissan kokiessa kipua, stressiä tai ahdistusta, joten kissan elinympäristön ja terveydentilan selvittämisellä on oleellinen merkitys oikeaan diagnoosiin pääsemisen kannalta (Overall 2013).

Kissan reaktiivisen masennuksen laukaisee yleensä jokin ympäristön muutoksen aiheuttama menetys tai siitä johtuva suru. Se voi olla esimerkiksi kissalle läheisen ihmisen tai eläimen kuolema taikka kissan sijoittaminen uuteen kotiin (Overall 2013). Myös jatkuva stressi voi johtaa kissan masentumiseen (Notari 2009).

15.2 Masennuksen hoitokeinot

Masentuneen kissan flegmaattisuus ei välttämättä ole kissan omistajalle ongelma. Masennus vaikuttaa kuitenkin erittäin negatiivisesti kissan hyvinvointiin, ja omistajan pitää puuttua siihen (Notari 2009). Masentunutta kissaa tulisi rohkaista, mutta ei pakottaa tekemään asioita, joista se ennen piti. Kaikkia stressaavia ja pelottavia asioita ja tilanteita tulisi välttää. Rutiinit vähentävät kissan stressiä, joten näitä tulisi luoda mahdollisimman paljon. Jos kissa nauttii silittämisestä tai sylissä istumisesta, kannattaa sille antaa paljon hellyyttä. Myös toisten lemmikkien seura voi piristää kissaa, jos se on aiemmin nauttinut tästä. Kissan painoa tulee seurata tarkasti, koska masentuneet kissat ovat taipuvaisia laihtumaan (Overall 2013). Kissalle tulisikin syöttää sen lempiruokia. Kuten ihmisillä, myös kissalla lääkitys on usein osa masennuksen hoitoa. Masennuksesta paraneminen vie aikaa, ja sen hoitoon tulee suhtautua pitkäjänteisesti (Overall 2013).

16 POHDINTA

Kissojen ongelmakäyttäytymisen yleisyyteen verrattuna on siihen suunnatun tutkimuksen määrä vielä varsin vähäinen. Käytösongelmien ratkaisemiseksi löytyy paljon erilaisia neuvoja, mutta tieteellinen tutkimus niiden taustalta puuttuu monin paikoin. Usein kissojen ongelmakäyttäytymisen hoitamiseen sovelletaan menetelmiä koira- ja ihmispuolelta. Näitä ovat esimerkiksi koirilla paljon käytetty vastaehdollistaminen ja ihmisten masennuksen hoidossa käytettävät menetelmät. Tämän vuoksi kaikkia esitettyjä ongelmakäyttäytymisen hoitokeinoja ei voida pitää täysin luotettavina, ja kunkin menetelmän toimivuutta tulee harkita tapauskohtaisesti.

Usein kissan omistajat ovat tiedon puutteesta johtuen toimeettomia lemmikkinsä epätoivotun käyttäytymisen edessä. Monia kissan toteuttamia ei-toivottuja tapoja, kuten huonekalujen kynsimistä ja merkkailua saatetaan pitää niin osana kissan normaalia käytöstä, ettei niille edes ajatella voitavan tehdä mitään (Notari ja Gallicchio 2008). Usein ainut tapa jolla kissaa yritetään kouluttaa, on sille huutaminen tai ei-toivotusta käyttäytymisestä rankaiseminen. Usein tämä kuitenkin johtaa vain ongelmien pahenemiseen (Bradshaw 2018). Kun omistajien tietoisuutta toimivista koulutustavoista lisätään, myös kissojen hyvinvointi paranee.

Kissojen hyvinvointiin on onneksi alettu kiinnittää huomiota yhä enenevässä määrin. Tietoisuutta kissan lajityypillisestä käyttäytymisestä ja käyttäytymistarpeista tulisi kuitenkin lisätä niin kissanomistajien kuin eläinlääkäreidenkin keskuudessa. Eläinlääketieteen koulutusohjelmassa ei valitettavasti päästä kovinkaan syvälle kissojen ajatusmaailmaan, ja kissan lajityypilliseen käyttäytymiseen perehtyminen jää suureksi osin opiskelijoiden oman harrastuneisuuden varaan.

Kissan käyttäytymisen ja hyvinvoinnin arvioiminen on oman kokemukseni pohjalta usein liian vähäistä eläinlääkärin vastaanotolla, etenkin jos eläimen omistaja ei tätä itse tuo esille. Rutiininomainen kissan käyttäytymiseen liittyvien ongelmien kysyminen olisikin hyvä tapa jokaisella eläinlääkärin vastaanotolla. Kissan ongelmakäyttäytyminen on usein yhteydessä kissan sairauksien kanssa, minkä vuoksi eläinlääkäreiden tulisi ottaa myös käyttäytymiseen liittyvät asiat huomioon (Casey ja Bradshaw 2008).

Notarin ja Gallicchion (2008) tutkimuksen mukaan kissojen omistajien mielestä ihanteellisin käyttäytymisneuvoja olisi eläinlääkäri, joka on erikoistunut eläinten käyttäytymiseen. Tällaisia eläinlääkäreitä ei Suomesta löydy vielä kovin montaa. Eläinlääkäri kykenee diagnosoimaan mahdollisen sairauden käyttäytymisen taustalla ja näin pääsee puuttumaan kissan ongelmiin kokonaisvaltaisesti. Lisäksi eläinlääkärillä on mahdollisuus käyttää lääkkeitä apuna eläimen käytösongelmien hoidossa.

Rotukissojen omistajat hakevat kotikissojen omistajia useammin apua kissojensa käyttäytymisongelmiin (Neville 1991). Syynä tähän voi olla suurempi panostaminen kalliimpaan kissaan tai se, että rotukissoja pidetään enemmän täysin sisäkissoina ja sisäkissoilla ongelmakäyttäytymistä esiintyy enemmän kuin kissoilla, joilla on mahdollisuus ulkoiluun (Amat ym. 2009). Myös tiettyjen rotujen herkkyyys ongelmakäyttäytymiselle varmasti vaikuttaa avun hakemiseen (Neville 1991).

Kissan ulkoilun tarpeellisuus ja oikea ulkoiluttamistapa ovat vahvoja tunteita herättäviä asioita. Kissan ulkoiluttamista vapaana saatetaan pitää vastuuttomana ja kissalle liian vaarallisena (Palmer ja Sandøe 2014). Ulkoilu vaikuttaa kuitenkin yleensä erittäin positiivisesti kissan hyvinvointiin, ja tämän vuoksi ulkoilua tulisi mielestäni vakavasti harkita (Amat ym. 2009, Sandøe ym. 2017, Heidenberg 1997). Vapaana ulkoilu on kissalle kaikista luonnollisin ulkoilumuoto, ja tällöin se pystyy toteuttamaan luonnollisia käyttäytymistarpeitaan rajoituksetta (Palmer ja Sandøe 2014). Monesti kuitenkin kissan asuinympäristö on vapaaseen ulkoiluun liian vaarallinen. Ulkoilu voi myös aiheuttaa naapureille haittaa, jolloin vapaa ulkoilu ei tule kyseeseen. Myös vapaana liikkuvan kissan vaikutus luontoon ja muihin eläimiin tulee ottaa huomioon. Lisäksi jotkut kissat voivat olla niin tottuneita elämään sisätiloissa, etteivät ne osaa varoa ulkona liikkuvia vaaroja. Näissä tapauksissa muita vaihtoehtoja vapaalle ulkoilulle tulisikin pohtia. Suomessa 11 prosenttia kissanomistajista ulkoiluttaa kissaansa säännöllisesti valjaissa ja 9 prosenttia tarhassa (STT 2016).

Myös ulkoilun säännöllisyys on oman kokemukseni pohjalta monelle kissalle tärkeä asia. Heidenbergin (1997) tutkimuksessa epäsäännöllisesti esimerkiksi vain hyvällä säällä ulos pääsevät kissat osoittivat enemmän ongelmakäyttäytymistä, kuin milloin tahansa tai tietyn aikataulun mukaan ulos pääsevät kissat. Epäsäännöllisesti, esimerkiksi vain kesällä mökillä ulos pääsevä kissa voi ilmaista suurta turhautuneisuutta ulkoilumahdollisuuden poistuttua talven tullen. Toisaalta monet kissat eivät edes halua talvella ulos ja omistajan mukaan

sopeutuvat hyvin vuodenajasta ja ympäristöstä riippuvaan ulkoiluun. Kissan ulkoiluttamisen tapa ja määrä tulisikin toteuttaa yksilöllisesti kissan tarpeiden ja ympäristön sopivuuden mukaan.

Kissat ovat niin kutsuttuja ”istu ja odota” metsästäjiä. Ne piiloutuvat saaliiltaan, vaanivat ja hyökkäävät lopulta oikealla hetkellä. Kissojen vaaniva ja yllätyshyökkäykseen päättyvä tapa voi myös olla yksi selitys silityksen indusoimassa aggressiossa, kun ne yllättäen hyökkäävät ihmisen käden kimppuun. Myös muita kissan ongelmallisina pidettyjä käyttäytymistapoja tulisi peilata kissan saalistuskäyttäytymisen suhteen.

Kissan masennuksen esiintyminen ja yleisyys ovat aiheita, joista ei tiettävästi ole vielä tehty tutkimuksia. Oman kokemukseni pohjalta valitettavan moni pitää kissan flegmaattisuutta vielä täysin normaalina asiana, etenkin tiettyjen rotujen kohdalla. Masennuksen kaltainen käyttäytyminen on kuitenkin oletettavasti varsin yleistä kissojen keskuudessa. Vapalahden ym. (2016) tekemässä suomalaisessa kyselytutkimuksessa 10 prosenttia brittiläisistä, 10 prosenttia ragdolleista ja 10 prosenttia kotikissoista eivät olleet lainkaan aktiivisia tai olivat vain vähän aktiivisia. Kaikista rotukissoista 5 prosenttia kuului tähän ryhmään. Tämä viittaa rotueroihin kissojen aktiivisuudessa, mutta voi mielestäni kertoa myös kissojen taipumuksesta masennuksen kaltaiseen mielentilaan.

Kissan normaalista unen määrästä ei löydy tutkimuksia, mutta Caire Bessant (2007) antaa tähän arvioita kissanomistajille tarkoitettussa oppaassaan Kaikki kissoista. Hänen mukaansa kissanpennut nukkuvat 60-70 prosenttia ja aikuiset kissat 40-50 prosenttia vuorokaudesta. Vanhat kissat voivat nukkua jopa yli 75 prosenttia vuorokaudesta. Masentunut kissa voi nukkua normaalia enemmän, minkä vuoksi liikaa nukkuvan kissan mielenterveyttä tulisi tutkia (Overall 2013).

Overallin näkemyksen mukaan eläimet ymmärtävät kuoleman, mutta eivät välttämättä yhtäkkistä katoamista. Jos kissalle läheinen ihminen tai eläin kuolee, tulisi Overallin mukaan kissalle antaa mahdollisuus viettää aikaa kuolleen kanssa. Overall ajattelee, että kun kissa ymmärtää toisen kuolleen, helpottaa se kissaan elämää.

Masennus on oletettavasti suuri hyvinvointiongelma, joten tutkimukseen olisi tarpeen suunnata resursseja. Samalla se on kuitenkin vaikeasti tutkittava aihe, koska kissa ei osaa sanoittaa, miltä

siitä tuntuu. Tämä on varmasti osasyynä siihen, miksi kissojen masennusta ei ole lähdetty tarkemmin tutkimaan.

Krooninen kipu voi aiheuttaa kissalle samanlaisia oireita kuin masennus, ja näitä voi olla vaikeaa erottaa toisistaan (Overall 2013). Esimerkiksi nivelrikon yhteydessä kissan krooninen kipu voi jäädä omistajalta täysin huomaamatta. Tämän vuoksi olisi erittäin tärkeää tietää, mikä on juuri omalle kissalle ominaista käytöstä, ja jos jokin kissan käyttäytymisessä muuttuu, tulisi hakeutua eläinlääkäriin vastaanotolle.

Yksi yleinen stressin syy kissoilla on oman kokemuksen mukaan perheen koira. Jos kissaa ei pentuaikana ole sosiaalistettu koiriin, se ei välttämättä ikinä opi täysin luottamaan niihin. Kissat ovat saaliseläimiä isommille lihansyöjille, ja koiriin tottumattomalle kissalle koira edustaa metsästäjää (Westropp ja Buffington 2004). Monissa perheissä kissa välttelee koira ja on jatkuvasti stressaantunut. Koirat usein jahtaavat kissoja halutessaan leikkiä, mutta kissat kokevat tämän Westroppin ja Buffingtonin (2004) mukaan saalistuksena. Koiran hankkimista perheeseen, jossa on koiriin totumaton aikuinen kissa, tulisi harkita huolella. Jos koira kuitenkin päätetään hankkia, pitäisi eläinten totuttaminen toisiinsa tehdä ajan kanssa tarkan suunnitelman mukaan, ja koira tulisi kouluttaa olemaan kissan seurassa rauhallisesti. Kissalle tulisi myös tarjota pakopaikka, jossa se saa olla koiralta turvassa. Lisäksi ympäri taloa tulisi rakentaa reittejä, joita kissa voi kulkea koiran ulottumattomissa (Casey 2009).

Kissanpennun sopivasta luovutusiästä käydään paljon keskustelua. Suomen Kissaliitto määrittää varhaisimmaksi sallituksi luovutusiäksi 12 viikkoa. Aholan ym. (2017) tutkimukseen perustuen 14 ikäviikko olisi kuitenkin parempi lähtökohtainen luovutusikä. Kissanpennun luovutusiän ei mielestäni pitäisi kuitenkaan olla absoluuttinen, vaan se tulisi määrittää tapauskohtaisesti. Sopivaa luovutusikää määritettäessä tulisi huomioida uuden kodin vastaavuus suhteessa pennun kasvuympäristöön. Esimerkiksi luovutettaessa koiriin totumatonta kissanpentua koiralliseen kotiin, luovutettavan pennun olisi hyvä olla hieman nuorempi, jotta se ehtii tottua koiraan sosiaalistamiskautensa aikana. Kissan sosiaalistuminen tapahtuu Bradshawin (2018) mukaan viikkojen 2-9 aikana. Yhdeksän viikkoinen pentu on kuitenkin vielä kovin nuori luovutettavaksi, joten mielestäni parasta olisi, jos koira voisi vieraillla kissanpennun luona ennen pennun muuttamista uuteen kotiin koiran luokse.

Luovutettaessa kissanpentua ainoaksi kotieläimeksi, se hyötyy emonsa ja sisartensa kasvattavasta seurasta, ja luovutusiän on hyvä olla myöhäisempi kuin muiden eläinten seuraksi luovutettaessa (Ahola ym. 2017). Kissan kasvattajan tulisikin mielestäni perehtyä omistajaehdokkaiden tarjoamaan elinympäristöön huolellisesti ja määritellä tämän pohjalta sopiva luovutusikä. Olisi hyvä, jos kissan kasvattajille olisi tarjolla karkea runko siitä, minkälaisiin olosuhteisiin luovutettaessa mikäkin luovutusikä olisi sopiva. Kissanpentua luovutettaessa ei koskaan saisi luovuttaa pentua aikaisemmin pienen pennun sulaisuuden vuoksi tai siksi, että kasvattaja haluaa päästä pennuista eroon. Kun pennun luovutus tehdään sopivaan aikaan, vältetään jatkossa monilta ongelmilta, ja samalla kissan sekä omistajan elämänlaatu paranee (Ahola ym. 2017, Overall ym. 2004).

Kissa on hyvä totuttaa syömään sekä kuivaa että kosteaa ruokaa. Kissat ovat kuitenkin usein huonoja juomaan, mikä voi johtaa esimerkiksi virtsatieongelmien syntymiseen (Jones ym. 1997). Tämän vuoksi mielestäni suurimman osan kissan ravinnosta olisi hyvä koostua kosteasta ruoasta. Jos kissa pitää kuitenkin enemmän kuivaruoan syömisestä, kissan veden saantia voi lisätä kaatamalla vettä kuivien ruokanappuloiden päälle juuri ennen niiden tarjoamista kissalle. Usein kissa suostuu juomaan veden nappuloiden päältä ennen niiden syömistä. Myös erilaisia makuvesiä (esimerkiksi kanan keittoliemi) voi kokeilla idiopaattisen kystiitin hoitokeinojen yhteydessä esiteltyjen keinojen lisäksi kissan veden saannin turvaamiseksi.

Usein neuvotaan aktivoimaan kissaa ruoalla siten, että ruokaa piilotetaan ympäri taloa eri tasoille ja asioiden alle (Ellis 2007). Oman kokemukseni pohjalta tämä ei kuitenkaan ole aina hyvä idea, koska samalla kissa oppii etsimään ruokaa pöydiltä ja silmän välttäessä käy maistelemassa ruokapöydälle jätettyjä herkkuja. Tämän vuoksi itse suosinkin enemmän erilaisia ruokintaleluja ja kuivaruoan heittelemistä, jolloin kissa saa metsästä ruokansa.

17 LÄHTEET

Adamec RE. The interaction of hunger and preying in the domestic cat (*Felis catus*): an adaptive hierarchy? *Behav Biol* 1976, 18: 263-272.

Ahola, MK, Vapalahti K, Lohi H. Early weaning increases aggression and stereotypic behaviour in cats. *Sci Rep* 2017, 7. doi: 10.1038/s41598-017-11173-5

Amat M, Camps T, Manteca X. Stress in owned cats: behavioural changes and welfare implications. *J Feline Med Surg* 2016, 18: 577-586.

Amat M, de la Torre JLR, Fatjó J, Mariotti VM, Van Wijk S, Manteca X. Potential risk factors associated with feline behaviour problems. *Appl Anim Behav Sci* 2009, 121: 134-139.

Amat M, Manteca X, Brech SL, de la Torre, JLR DVM, Mariotti VM, Fatjó J. Evaluation of inciting causes, alternative targets, and risk factors associated with redirected aggression in cats. *J Am Vet Med Assoc* 2008, 233: 586-9.

Amengual BP, Rusbridger C; Nuttall T, Heath S, Marioni-Henry K. Feline hyperaesthesia syndrome with self-trauma to the tail: retrospective study of seven cases and proposal for integrated multidisciplinary diagnostic approach. *J Feline Med Surg* 2018, 3. doi: 10.1177/1098612X18764246

Armstrong PJ, Blanchard G. Hepatic lipidosis in cats. *Vet Clin Small Anim* 2009, 39: 599-616.

Bain M, Stelow E. Feline Aggression Toward Family Members: A Guide for Practitioners. *Vet Clin Small Anim* 2014, 44: 581-597.

Barry KJ, Crowell-Davis SL. Gender differences in the social behavior of the neutered indoor-only domestic cat. *Appl Anim Behav Sci* 1999, 64: 193-211.

Bauerfeind R, Von Graevenitz A, Kimming P, Schiefer HG, Schwarz TF, Slenczka W, Zahner H. Zoonoses: infectious diseases transmissible between animals and humans. ASM Press, Washington, DC 2016.

Beaver BV. Feline Behavior: A Guide for Veterinarians. 2. p. Saunders, St. Louis (MO) 2003.

Beaver BV. Fractious cats and feline aggression. *J Feline Med Surg* 2004, 6: 13-18.

Beaver BV, Terry ML, LaSagna CL. Effectiveness of products in eliminating cat urine odors from carpet. *J Am Vet Med Assoc* 1989, 194: 1589-1591.

Bernstein PL, Strack M. A game of cat and house: spatial patterns and behavior of 14 domestic cats (*Felis catus*) in the home. *Anthrozoos* 1996, 9: 25-39.

Bessant C. Kaikki kissoista. Kirjapaino Karisto Oy, Hämeenlinna 2007.

Borchelt PL, Voith V. Classification of animal behaviour problems. *Vet Clin North Am Small Anim Pract* 1982, 12: 571-585.

- Borns-Weil S, Emmanuel C, Longo J, Kini N, Barton B, Smith A, Dodman NH. A case-control study of compulsive wool-sucking in Siamese and Birman cats (n=204). *J Vet Behav Clin Appl* 2015, 10: 543-548.
- Bradshaw JWS. *The Behaviour of the Domestic Cat*. CAB International, Wallingford 1992.
- Bradshaw JWS. Normal feline behaviour ... and why problem behaviours develop. *J Feline Med Surg* 2018, 20: 411-421.
- Bradshaw JWS, Hall SL. Affiliative behaviour of related and unrelated pairs of cats in catteries: a preliminary report. *Appl Anim Behav Sci* 1999, 63: 251-255.
- Bradshaw JWS, Neville PF, Sawyer D. Factors affecting pica in the domestic cat. *Appl Anim Behav Sci* 1997, 52: 373-379.
- Brown SL, Bradshaw JWS. Communication in the domestic cat: within- and between-species. Teoksessa: Turner DC, Bateson P (toim.) *The Domestic Cat The Biology of its Behaviour*. 3. p. Cambridge University Press, New York 2014. 37-60.
- Buffington CA, Westropp JL, Chew DJ, Bolus RR. Clinical evaluation of multimodal environmental modification (MEMO) in the management of cats with idiopathic cystitis. *J Feline Med Surg* 2006, 8: 261-268.
- Buzhardt L. Declawing Cats: Controversy and Considerations. VCA Hospitals 2015. <https://vcahospitals.com/know-your-pet/declawing-cats-controversy-and-considerations>, haettu 5.7.2018.
- Carlstead K, Brown JL, Strawn W. Behavioural and physiological correlates of stress in laboratory cats. *Appl Anim Behav Sci* 1993, 38: 143-158.
- Carney HC, Sadek TP, Curtis TM, Halls V, Heath S, Hutchion P, Mundschenk K, Westropp JL. AAFP and ISFM guidelines for diagnosing and solving house-soiling behavior in cats. *J Feline Med Surg* 2014, 16: 579-98. Case LP. *Canine and feline nutrition: a resource for companion animal professionals*. 3. p. Mosby cop 2011.
- Casey R. Fear and stress. Teoksessa: Horwitz D, Mills D, Heath S (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine*. 1. p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2002. 144-153.
- Casey R. Management problems in cats. Teoksessa: Horwitz D & Mills D (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine*. 2. p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2009. 98-110.
- Casey R, Bradshaw JWS. Owner compliance and clinical outcome measures for domestic cats undergoing clinical behavior therapy. *J Vet Behav: Clin Appl Res* 2008, 3: 114-124.
- Casey R, Vandenbussche S, Bradshaw JWS, Roberts MA. Reasons for relinquishment and return of domestic cats (*Felis Silvestris Catus*) to rescue shelters in the UK. *Anthrozoos* 2009, 22: 347-58.
- Chapman BL, Voith VL. Cat aggression redirected to people: 14 cases (1981– 1987). *J Am*

Vet Med Assoc 1990, 196: 947-50.

Cozzi A, Lecuelle CL, Monneret P, Articloux F, Bougrat L, Mengoli M, Pageat P. Induction of scratching behaviour in cats: efficacy of synthetic feline interdigital semiochemical. *J Feline Med Surg* 2013, 15: 872-878.

Crowell-Davis SL, Curtis TM, Knowles RJ. Social organization in the cat: a modern understanding. *J Feline Med Surg* 2004, 6: 19-28.

DePorter TL, Bledsoe DL, Beck A, Ollivier E. Evaluation of the efficacy of an appeasing pheromone diffuser product vs placebo for management of feline aggression in multi-cat households: a pilot study. *J Feline Med Surg* 2018, 5: 1-13.

De Souza Dantas LM. Vertical or Horizontal? Diagnosing and Treating Cats Who Urinate Outside the Box. *Vet Clin Small Anim* 2018, 48: 403-417.

Ellis S. Environmental enrichment for the domestic cat—an introduction. *Vet Nurse J* 2007, 22: 19-23.

Ellis S, Rodan I, Carney HC, Heath S, Rochlitz I, Shearburn LD, Sundahl E, Westropp JL. AAFP and ISFM Feline Environmental Needs Guidelines. *J Feline Med Surg* 2013, 15: 219-230.

Eläinsuojelulaki 247/1996.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=eläinsuojelulaki#L2P7>, haettu 5.7.2018.

Frank D. Management problems in cats. Teoksessa: Horwitz D, Mills D, Heath S (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine*. 1. p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2002. 80-89.

Frank D. Repetitive behaviors in cats and dogs: Are they really a sign of obsessive-compulsive disorders (OCD)? *Can Vet J* 2013, 54: 129-131.

Frank D, Erb HN, Houpt KA. Urine spraying in cats: presence of concurrent disease and effects of a pheromone treatment. *Appl Anim Behav Sci* 1999, 61: 263-272.

Gagliano H, Fuentes S, Nadal R, Armario A. Previous exposure to immobilisation and repeated exposure to a novel environment demonstrate a marked dissociation between behavioral and pituitary–adrenal responses. *Behav Brain Res* 2008, 187: 239-245.

Gerard AF, Larson M, Baldwin CJ, Petersen C. Telephone survey to investigate relationships between onychectomy or onychectomy technique and house soiling in cats. *J Am Vet Med Assoc* 2016, 249: 638-643.

Griffin J. Stress and immunity: a unifying concept. *Vet Immunol Immunopathol* 1989, 20: 263-312.

Grigg E, Pick L, Nibblett B. Litter box preference in domestic cats: covered versus uncovered. *J Feline Med Surg* 2013, 15: 280-284.

Gunn-Moore DA, Cameron ME. A pilot study using synthetic feline facial pheromone for the

- management of feline idiopathic cystitis. *J Feline Med Surg* 2004, 6: 133-138.
- Hart BL. Feline behavior: starting from scratch: a new perspective on cat scratching. *Fel Pract* 1980, 10: 8-12.
- Hart BL, Barrett RE. Effects of castration on fighting, roaming, and urine spraying in adult male cats. *J Am Vet Med Assoc* 1973, 163: 290-2.
- Hart BL, Cooper LC. Factors relating to urine spraying and fighting in prepubertally gonadectomized cats. *J Am Vet Med Assoc* 1984, 184: 1255-1258.
- Hart BL, Hart LA. Feline behavioural problems and solutions. Teoksessa: Turner DC, Bateson P (toim.) *The Domestic Cat The Biology of its Behaviour*. 3. p. Cambridge University Press, New York 2014. 201-212.
- Heath, S. Behaviour Problems and Welfare. Teoksessa: Rochlitz, I. (Toim,) *The Welfare of Cats*. Springer, Dordrecht 2005. 91-118.
- Heath, S. Aggression in cats. Teoksessa: Horwitz D & Mills D (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine*. 2. p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2009. 223-235.
- Heidenberger E. Housing conditions and behavioural problems of indoor cats as assessed by their owners. *Appl Anim Behav Sci* 1997, 52: 345-364.
- Herron M, Buffington CA. Environmental Enrichment for Indoor Cats. *Comped Contin Educ Vet* 2010, 32: E4.
- Hickman MA, Cox SR, Mahabir S, Miskell C, Lin J, Bunger A, Mccall PB. Safety, pharmacokinetics and use of the novel NK-1 receptor antagonist maropitant (Cerenia) for the prevention of emesis and motion sickness in cats. *J Vet Pharmacol Ther* 2008, 31: 220-229.
- Jones BR, Sanson RL, Morris RS. Elucidating the risk factors of feline lower urinary tract disease. *New Zeal Vet J* 1997, 45: 100-108.
- Jongman EC. Adaptation of domestic cats to confinement. *J Vet Behav: Clin Appl Res* 2007, 6: 193-196.
- Kirk CA, Debraekeleer J, Armstrong PJ. Normal cats. Teoksessa: *Small animal clinical nutrition*. Marceline, Mo: Mark Morris Institute 2000. 291-320.
- Knowles RJ, Curtis TM, Crowell-Davis SL. Correlation of dominance as determined by agonistic interactions with feeding order in cats. *Am J Vet Res* 2004, 65:1548-56.
- Koblenzer CS. Itching and the atopic skin. *J Allergy Clin Immunol* 1999, 104: 109-113.
- Koolhaas JM, Korte SM, De Boer SF, Van Der Vegt BJ, Van Reenen CG, Hopster H, De Jong IC, Ruis MAW, Blokhuis HJ. Coping styles in animals: current status in behavior and stress-physiology. *Neurosci Biobehav Rev* 1999, 23: 925-935.
- Lambert GP. Stress-induced gastrointestinal barrier dysfunction and its inflammatory effects.

J Anim Sci 2009, 87: 101-108.

Landsberg G. Feline behavior and welfare. Animal Welfare Forum: The Welfare of Cats, J Am Vet Med Assoc 1996, 4: 502-504.

Lekcharoensuk C, Osborne C, Lulich J. Epidemiological study of risk factors for lower urinary tract disease in cats. J Am Vet Med Assoc 2001, 218: 1429-1435.

Lerman D, Iwata B. Prevalence of the extinction burst and its attenuation during treatment. J Appl Behav Anal 1995, 28: 93-94.

Levine E, Perry P, Scarlett J, Houpt KA. Intercat aggression in households following the introduction of a new cat. Appl Anim Behav Sci 2005, 90: 325-36.

Lindell EM, Erb HN, Houpt KA. Intercat aggression: a retrospective study examining types of aggression, sexes of fighting pairs, and effectiveness of treatment. Appl Anim Behav Sci 1997, 55: 153-162.

Lowe SE, Bradshaw JWS. Ontogeny of individuality in the domestic cat in the home environment. Anim Behav 2001, 61: 231-237.

Luescher AU. Diagnosis and management of compulsive disorders in dogs and cats. Vet Clin North Am Small Anim Pract 2003, 33: 253-267.

Macdonald DW. The ecology of carnivore social behaviour. Nature 1983, 301: 379-384.

Mariti C, Ricci E, Mengoli M, Zilocchi M, Sighieri C, Gazzano A. Survey of travel-related problems in dogs. Vet Rec 2012, 5. doi: 10.1136/vr.100199

Martell-Moran NK, Solano M, Townsend HGG. Pain and adverse behaviour in declawed cats. J Feline Med Surg 2018, 20: 280-288.

Mason G, Rushen J. Stereotypic animal behaviour: fundamentals and applications to welfare. 2. p. CABI, Wallingford 2006.

McCune S. The impact of paternity and early socialisation on the development of cats' behaviour to people and novel objects. Appl Anim Behav Sci 1995, 45: 109-24.

McKeown D, Luescher AU, Machum M. The problem of destructive scratching by cats. Can Vet J 1998, 29: 1017-1018.

Mills DS, Mills CB. Evaluation of a novel method of delivering a synthetic analogue of feline facial pheromone to control urine spraying by cats. Vet Record 2001, 149: 197-199.

Moberg GP, Mench JA. The biology of animal stress. Basic principles and implications for animal welfare. CABI Publishing, Wallingford 2000.

Montague MJ, Li G, Gandolfi B, Khan R, Aken BL, Searle SMJ, Minx P, Hillier LaDW, Koboldt DC, Davis BW, Driscoll CA, Barr CS, Blackistone K, Quilez J, Lorente-Galdos B, Marques-Bonet T, Alkan C, Thomas GWC, Hahn MW, Menotti-Raymond M, O'Brien SJ, Wilson RK, Lyons LA, Murphy WJ, Warren WC. Comparative analysis of the domestic cat genome reveals genetic signatures underlying feline biology and domestication. Proc Natl

Acad Sci USA 2014, 111: 17230-17235.

Morgan M, Houpt KA. Feline behavior problems: the influence of declawing. *Anthrozoös* 1990, 3: 50-53.

Morris PH, Doe C, Godsell E. Secondary emotions in non-primate species? Behavioural reports and subjective claims by animal owners. *Cogn Emot* 2008, 22: 3-20.

Neilson J. Thinking outside the box: feline elimination. *J Feline Med Surg* 2003, 6: 5-11.

Neilson J. Feline House Soiling: Elimination and Marking Behaviors. *Small Anim Pract* 2004, 4. doi:10.1053/j.ctsap.2004.10.003

Neville PF. Treatment of behaviour problems in cats. *In Pract* 1991, 13: 43-50.

New J, Salman MD, King M, Scarlett JM, Kass PH, Hutchison JM. Characteristics of shelter-relinquished animals and their owners compared with animals and their owners in US pet-owning households. *J Appl Anim Welf Sci* 2000, 3: 179-201.

Notari L. Stress in veterinary behavioural medicine. Teoksessa: Horwitz DF, Mills DS (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine*. 2. p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2009. 136-145.

Notari L, Gallicchio B. Owners' perceptions of behavior problems and behavior therapists in Italy: a preliminary study. *J Vet Behav* 2008, 3: 52-8.

Odendaal JSJ. Science-based assessment of animal welfare: companion animals. *Rev Sci Tech Off Int Epiz* 2005, 24: 493-502.

Olm DD, Houpt KA. Feline house-soiling problems. *Appl Anim Behav Sci* 1988, 20: 335-345.

Overall KL. *Manual of Clinical Behavioral Medicine for Dogs and Cats*. 1. p. Elsevier, St. Louis, 2013.

Overall KL, Dunham AE. Clinical features and outcome in dogs and cats with obsessive-compulsive disorder: 126 cases (1989–2000). *J Am Vet Med Assoc* 2002, 221: 1445-1452.

Overall KL, Rodan I, Beaver BV, Carney H, Crowell-Davis S, Hird N, Kudrak S, Wexler-Mitchel. Feline behavior guidelines from the American Association of Feline Practitioners. *AAFP*, 2004.

Pachel CL. *Intercat Aggression: Restoring Harmony in the Home: A Guide for Practitioners*. *Vet Clin North Am Small Anim Pract* 2014, 44: 565-79.

Palmer, Sandøe P. For their own good. Teoksessa: Gruen L (toim.) *The Ethics of Captivity*. Oxford University Press: Oxford, UK ja New York, USA 2014. 135-155.

Patronek GJ. Assessment of Claims of Short- and Long- Term Complications Associated with Onychectomy in cats. *J Am Vet Med Assoc* 2001, 219: 932-7.

Patronek GJ, Dodman NH. Attitudes, procedures, and delivery of behavior services by

- veterinarians in small animal practice. *J Am Vet Med Assoc* 1999, 215:1606-1611.
- Patroneck GL, Glickman LT, Beck AM, McCabe GP, Ecker C. Risk factors for relinquishment of cats to an animal shelter. *J Am Vet Med Assoc* 1996, 209: 582-8.
- Pereira JS, Fragoso S, Beck A, Lavigne S, Varejão, da Graça Pereira G. Improving the feline veterinary consultation: the usefulness of Feliway spray in reducing cats' stress. *J Feline Med Surg* 2016, 18: 959-964.
- Pryor PA, Hart BL, Bain MJ, Cliff KD. Causes of urine marking in cats and effects of environmental management on frequency of marking. *J Am Vet Med Assoc* 2001, 219: 1709-1713.
- Pääkaupunkiseudun eläinsuojeluyhdistys ry. Kissan ulkoilu. <http://pk-esy.sey.fi/elainsuojelu/lemmikkielaimet/kissan-ulkoilu>, haettu 18.5.2019.
- Rochlitz I. Feline welfare issues. Teoksessa: Turner DC, Bateson P (toim.) *The Domestic Cat The Biology of its Behaviour*. 3. p. Cambridge University Press, New York 2014. 131-154.
- Rodan I. Understanding Feline Behavior and Application for Appropriate Handling and Management. *J Vet Pharmacol Ther* 2008, 31: 220-229.
- Rodan I, Sundahl E, Carney H, Garney H, Garon AC, Heath S, Landsberg G, Seksel K, Yin S. AAEP and ISFM Feline-Friendly Handling Guidelines. *J Feline Med Surg* 2011, 13: 364-375.
- Salman MD, Hutchison J, Ruch-Gallie R, Kogan L, C. New Jr J, H. Kass P, M. Scarlett J. Behavioral reasons for relinquishment of dogs and cats to 12 shelters. *J Appl Anim Welf Sci* 2000, 3: 93-106.
- Sandøe P, Nørspang AP, Forkman B, Bjørnvad Cr, Kondrup Sv, Lund Tb. The burden of domestication: a representative study of welfare in privately owned cats in Denmark. *Anim Welf* 2017, 26: 1-10.
- Schwartz S. Reference Point: Separation anxiety syndrome in dogs and cats. *J Am Vet Med Assoc* 2003, 11: 1526-1532.
- Scott DW, Miller WH, Erb HN. Feline dermatology at Cornell University: 1407 cases (1988–2003). *J Feline Med Surg* 2012, 15: 307-316.
- Seksel K. Preventive behavioural medicine for cats. Teoksessa: Horwitz DF, Mills DS (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Behavioural Medicine*. 2. p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2009. 75-82.
- Seppänen M. Eläinten puremat. *Duodecim* 2000, 116: 1073-1081.
- Serpell JA. Evidence for an association between pet behavior and owner attachment levels. *Appl Anim Behav Sci* 1996, 47: 49-60.
- Shizuka D, McDonald DB. A social network perspective on measurements of dominance hierarchies. *Anim Behav* 2012, 83: 925-934.

- Shore E.R. Returning a recently adopted companion animal: adopter's reasons for and reactions to the failed adoption experience. *J Appl Anim Welf Sci* 2005, 8: 187-198.
- Snowdon CT, Teieb D, Savagea M. Cats prefer species-appropriate music. *Appl Anim Behav Sci* 2015, 166: 106-111.
- Stasiak M. The effect of early specific feeding on food conditioning in cats. *Dev Psychobiol* 2001, 39: 207-215.
- Stella J, Croney C, Buffington T. Effects of stressors on the behavior and physiology of domestic cats. *Appl Anim Behav Sci* 2013, 143: 157-63.
- STT 2016. Royal Canin Suuri kissatutkimus. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/kissojen-maara-kasvussa-arvostuksessa-yha-parannettavaa?publisherId=42504626&releaseId=42504663>, haettu 4.7.2018, päivitetty 16.3.2016.
- Suomen Kissaliitto. Kasvattajan muistilista 2018. <https://www.kissaliitto.fi/kasvatus/kasvattajat/kasvattajan-muistilista>, haettu 3.7.2018, päivitetty 20.4.2018.
- Sweatt J. *Mechanisms of Memory*. 2. p. Elsevier, London, 2010.
- Swiderski J. Onychectomy and its alternatives in the feline patient. *Clin Tech Small An P* 2002, 17: 158-161.
- Talan DA, Citron DM, Abrahamian FM, Moran GJ, Goldstein EJ. Bacteriologic analysis of infected dog and cat bites. *N Engl J Med* 1999, 340: 85-92.
- Tanaka A, Wagner DC, Kass PH, Hurley KF. Associations among weight loss, stress, and upper respiratory tract infection in shelter cats. *J Am Vet Med Assoc* 2012, 240: 570-576.
- Tapp T, Virga V. Behavioural disorders. Teoksessa: Jackson HA, Marsella R (toim.) *BSAVA Manual of Canine and Feline Dermatology*. 3 p. British Small Animal Veterinary Association, Quedceley 2012. 256-262.
- Telkänranta H. *Matka kissan mieleen*. Sanasilta Oy, Vantaa 2002.
- Tilastokeskus. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2018/suomessa-noin-700-000-koiraa/>, haettu 4.7.2018, päivitetty 9.4.2018.
- Titeux E, Gilbert C, Briand A, Cochet- Faivre N. From Feline Idiopathic Ulcerative Dermatitis to Feline Behavioral Ulcerative Dermatitis: Grooming Repetitive Behaviors Indicators of Poor Welfare in Cats. *Front Vet Sci* 2018, 5: 81.
- Turner DC. Social organisation and behavioural ecology of free-ranging domestic cats. Teoksessa: Turner DC, Bateson P (toim.) *The Domestic Cat The Biology of its Behaviour*. 3. p. Cambridge University Press, New York 2014. 63-70.
- Vapalahti K, Virtala A-M, Joensuu TA, Tiira K, Tähtinen J, Lohi H. Health and Behavioral Survey of over 8000 Finnish Cats. *Front Vet Sci* 2016, 3: 70.

Westropp JL, Buffington CA. Feline idiopathic cystitis: current understanding of pathophysiology and management. *Vet Clin Small Anim* 2004, 34: 1043-1055.

Westropp JL, Welk KA, Buffington CA. Small adrenal glands in cats with feline interstitial cystitis. *J Urol* 2003, 170: 2494-7.

Widman DR, Abrahamsen GC, Rosellini RA. Environmental enrichment: the influences of restricted daily exposure and subsequent exposure to uncontrollable stress. *Phys Behav* 1992, 51: 309-318.

Woods M, McDonald RA, Harris S. Predation of wildlife by domestic cats *Felis catus* in Great Britain. *Mammal Review*, 2003: 174-188. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2907.2003.00017.x>

Anim Pract 2004, 4. doi:10.1053/j.ctsap.2004.10.003

Wright J.C, Amoss R.T. Prevalence of house soiling and aggression in kittens during the first year after adoption from a humane society. *J Am Vet Med Assoc* 2004, 224: 1790-1795.

Yeon S.C, Kim Y.K, Park Se.J, Lee SS, Lee SY, Suh EH, Houpt KA, Chang HH, Lee HC, Yang BG, Lee HJ. Differences between vocalization evoked by social stimuli in feral cats and house cats. *Behav Proc* 2011, 87:183-189.